

General Paolo Supino: POGLEDI NA MODERNI RAT¹⁾

Ova knjiga privlači pažnju svojim naslovom i ličnošću autora. U četrnaest članaka, sistematizovano po paragrafima, autor-komandant italijanske Ratne škole, razmotrio je faktore koji po njegovom mišljenju predstavljaju čvrne probleme za studiju i razumevanje savremenog rata.

Prikazujući ovo delo, iznećemo u najkraćim potezima neke postavke i gledišta, koji su najreljefnije istaknuti i naročito podvučeni.

Postavljajući pitanje o kakvom se zapravo ratu radi, pisac odgovara da se radi o takvom ratu koji će biti znatno drukčiji nego oni prošli. U Prvom svetskom ratu vojske su maršovale ka bici. U Drugom su takođe maršovale, ali dok se veliki deo kretao drumovima, manji je već bio premešten vazдушnim putem. U Trećem, pak, svetskom ratu, čitavi armijski korpusi stizace na bojište vazduhom i snabdevace se istim putem. Ovaj metod transporta uticaće na samu dinamiku operacija i zahtevaće primenu najmodernije tehnike transporta. Promene u strategiskim i taktičkim situacijama biće još brže i složenije. Korišćenjem treće dimenzije ratna dinamika znatno će porasti, a ovo će zahtevati rešavanje novih problema na svim stepenima hijerarhije. To je osnovna postavka od koje pisac polazi u daljim razmatranjima. (Ona je u skladu sa postavkama koje je već dao Fuller u pogledu perspektiva vazdušnog transportovanja, u svom delu *The second World War*, analizirajući događaje u Drugom svetskom ratu i mogućnosti bliže perspektive.)

Problemu doktrine pisac prilazi sa aspekta da »danas u pogledu formulisanja doktrine, manje-više sve armije (iz teksta se vidi da se misli uglavnom na zapadne armije) pate od iste bolesti, a ta

bolest ima svoje uzroke i korene u pomanjkanju linija i smernica, jasnih i odlučnih, koje mnogi naslućuju, ali je malo onih koji ih usvajaju«. Pisac smatra da problemi koji se odnose na organizaciju moderne oružane sile, a ustvari su zajednički svim zapadnim armijama, otvaraju široke vidike i zahtevaju obimnu aktivnost u svakom pogledu. Problem doktrine razmotren je i sa teoriske strane, pri čemu se ukazuje na protivrečnosti gledišta kod različitih vojnih autora i teoretičara. Iznosi se mišljenje da je doktrina, ustvari, vrsta kodifikacije usmerene na to da reguliše operativnu delatnost. Jedna vojna doktrina, strategiska ili taktička, sa drži suštinske ideje koje treba da posluže kao putokazi oružanim snagama, u ratu — za dejstvo, a u miru — za obuku. Ona nije nikakav recept za postizanje uspeha u operacijama i ne može to da bude iz prostog razloga što takvi recepti ne postoje. Ona se konkretizuje u nekoliko logičnih principa proverenih na praksi i trudi se da definiše specifičnu tehniku rata, saglasno ciljevima i mogućnostima u duhu jednog određenog političko-socijalnog organizma i u određenom istoriskom momentu. Izgradnja vojne doktrine predstavlja, dakle, suštinski zadatak. (Iz izlaganja se, mogli bismo reći, ogleda tendencija da se ukaže na aspekt rata u okviru potreba izgrađivanja zapadnih armija, a posebno italijanske — sa čitavim nizom specifičnih problema.)

Prilazeći pitanju ratnih principa, pisac daje vidno mesto teoriskim razmatranjima i ukazuje na različita gledišta, nastojeći da im nađe pravo mesto uopšte, a posebno s obzirom na stvarnost modernog rata koju sagledava. On ukazuje i na opasnost shvatanja principa kao recepata i argumentovano objašnjava svoje gledište. Principi koji »pretenduju da budu usmeraći ratnih dejstava« predstavljaju ustvari ograničen broj recepata koji vrede više kao saveti nego kao zakoni. Zbog toga pisac preporučuje da se u operativnoj oblasti radije upotrebljavaju izrazi

¹⁾ Generale Paolo Supino: *Aspetti della guerra moderna*, izd. *Rivista Militare* u posebnoj knjizi, 1952.

kao »norme« i »postavke«. Pritom i sam ističe neke postavke, kao što su:

— da je strategija naše epohe ustvari strategija interkontinentalnih koalicija, svetskih razmera;

— da prostor i sredstva, potrebni za pobedu u ratu svetskih razmera, prelaze mogućnosti većeg broja država koje dolaze u obzir.

Iz odeljka o principima vidi se gledanje pisca na celovitost rata u okviru određenog bloka država.

Govoreći o uzrocima rata pisac daje dosta mesta teoriskim razmatranjima. Pri tretiranju pojma pravednog i nepravednog rata on se zadovoljava citiranjem Cicerona i Monteskijsa. Zastupa gledište da su ratovi sukobi ideologija (ovu je tezu razradio i Fuller, u pomenutom delu). Smatrajući da su posle Drugog svetskog rata brojni i teški problemi ostali nerešeni, što opravdava strahovanje od novog svetskog požara, pisac navodi i sledeće: »Pošto su ratovi obično uvek ratovi ideologija, može se smatrati sigurnim da se sve više nazire tendencija ka pobedi ideje, pri čemu se protivnik prisiljava da prihvati novo »Vjeruju« ili obratno. Ne može se isključiti mogućnost da će se jedan narod ili više njih, čitava jedna civilizacija, naći jednog dana u situaciji da kao poslednji adut uzmu u ruke oružje«. — Polazeći sa ove platforme i ne ulazeći u sve probleme savremenog društveno-političkog razvitka, probleme agresije, razvoja međunarodnih odnosa u svetlu Ujedinjenih nacija i narastanja naprednih snaga, to jest dinamike razvoja društva uopšte i odgovor na pitanje o uzrocima rata ostao je svakako nepotpun, bez obzira na društveno-političko gledanje samog autora.

Posebna glava knjige posvećena je razmatranju t. zv. »opštih ideja«, ili »opštih parola«, u kome se autor dokumentovano i interesantno bori za jasne pojmove i realna shvatanja o pojedinim pitanjima rata, protiv zanošenja izvesnim idejama i parolama, što je obično više od štete nego od koristi. Tako se često stara izreka, da je istorija učiteljica života, shvata idealistički na štetu suštine. Često nema jasnih pogleda na pojedina ratna sredstva, te se ona ili potcenjuju ili prećuju; ovde pisac ukazuje na razna i često raširena shvatanja o prednosti vazdušnih, odnosno, pomorskih snaga i prioriteta u njihovom razvitku. Isto tako ističe važnost pravilnog shvatanja odnosa čoveka i tehnike, ukazujući na različita gledišta po pitanju tog odnosa. Na ovom

se pitanju zadržava i u odeljku u kome govori o moralnim vrednostima i materijalu; suočava gledišta Fullera o nadmoćnosti tehnike i Ardana de Pika o vrednosti čoveka, i zaključuje da ne postoji pobeda materijala nad čovekom i kao posledica toga negiranje vrednosti morala, već samo nadmoćnost materijalnih sredstava nad masom ljudi — u onim armijama gde ljudi postaju robovi mašina. Pisac takođe ukazuje na idealističke parole o pešadiji (»kraljica bitke«, »rod koji se žrtvuje«, »rod mučenik« itd.), koje mogu dovesti do prenebregavanja mera da se taj rod učini u svakom pogledu potpuno sposobnim za izvršavanje svojih teških zadataka. Smatra da, boriti se protiv tih štetnih parola, znači boriti se protiv sofizma u korist istinske logike.

U nekoliko glava pisac razmatra problem organizacije kopnene armije. Pre svega, on ističe važnost pravilnog odnosa između ideja i organizacije. Razmatrajući tehnički progres i rat, on ukazuje na ogromne materijalne probleme koji proizlaze iz motorizacije i mehanizacije. (Jedna oklopna brigada ima oko 1.300 motornih vozila sa ukupnom moći od oko 125.000 KS, a potroši za jedan dan operacija 60.000 litara goriva. Jedna oklopna divizija broji do 2.500 vozila i potroši dnevno oko 100.000 litara benzina.) U pogledu problema organizacije trupnih jedinica, pisac ukazuje na potrebu pokretljivosti, brzine, lakoće. U razmatranju pešadije posebno dodiruje problem suštine taktičkih i borbenih grupa, kao i pitanje podesnosti četvornih podele u tom rodu. Baveći se pitanjem tehničkog progressa i strukture rata, pisac ukazuje na to da tehničko iznenađenje započinje u laboratoriji, produžava se u fabrikama i završava na bojnopolju. Pisac dalje podvlači tezu da će rat, uzet u celini, dobiti ustvari naučnici. Pritom ukazuje na mogućnosti i perspektivu zamene čelika aluminijumom.

U pogledu strukture armije budućnosti, pisac ističe prednosti koncepcije o maloj, savršeno obučenoj armiji specijalista. Moderna kopnena armija ne treba da ima mnogo nepotpuno naoružanih i opremljenih ljudi, već mnogo efikasne tehnike, posluživane od striktno određenog i neophodnog broja specijalista. Osnovna teza za uspeh u savremenom ratu koja privlači jeste, po mišljenju pisca, pobeda u prvoj rundi, odnosno preduzimanje svih mogućih mera da se ne izgubi ta prva runda. Prema tome, indikacija za usmeravanje or-

ganizacije mirnodopske armije trebalo bi da bude da se stvori najefikasnija snaga za neposrednu i neodložnu upotrebu. To bi bio njen suštinski zadatak. Sa naslonom na ovu armiju koja bi imala da snosi početni teret rata, treba da se u početku i toku rata razvije proizvodnja (koja u miru ne može sve da pripremi) i da se postepeno stvori velika armija. U vezi sa ovom malom mirnodopskom armijom pisac ističe mišljenje fon Sekta, na koga se često poziva, a u pogledu roka službe ukazuje na mišljenje Fulera, koji je za dugačak rok službe. Pisac smatra da je za organizaciju moderne armije od interesa teza o smanjivanju efektivna, povećanju i usavršavanju naoružanja i tehničkih sredstava, kao i strogoj specijalizaciji ljudi. Prifom smatra da se *taktička grupa*, uz podršku iz vazduha, može smatrati kao tipičan primer moderne združene jedinice. U vezi s tim pisac ističe mogućnosti postepenog kidanja konvencionalne veze i odnosa između rodova, upravo sve većeg smanjivanja njihove izolacije; po njemu, moglo bi se reći da bi se pojam roda mogao razvijati ka pojmu specijalnosti u okviru jednog jedinstvenog roda koji je oličan u *taktičkoj grupi*.

U vezi sa problemom obezbeđenja armije novom tehnikom, pisac razvija interesantnu misao o zastarevanju tehnike i o uslovima kako se može stvoriti nova. On smatra da su uslovi postavljeni Versajskim ugovorom Nemačkoj, da ne sme imati oklopna kola i da se imaju uništiti svi tenkovi, imali za posledicu to da je Nemačka u 1940 imala najbolji materijal.

On dalje ističe štetnost poklanjanja zastarelog ratnog materijala i smatra da takvo oružje može služiti samo za mirnodopsku obuku i kaže doslovno: »Nema sumnje da je jedan od veoma efikasnih

metoda da se razoruža jedan partner ne da se on liši oružja već, naprotiv, da mu se pokloni tehnika druge klase, škart, ostaci iz rata, i to sa malo municije«.

Što se tiče pitanja početka budućeg rata, pisac smatra da treba imati u vidu njegov iznenađan početak, sa munjevitim udarom napadača, i ponovo ukazuje na privlačnost postavke o efikasnoj profesionalnoj armiji, dopunjenoj odgovarajućim rezervama.

Odeljci o psihologiji borca, o hladnom i podzemnom ratu, ne sadrže momente koje bi ovde trebalo posebno istaći.

*

Od izdavanja ove knjige prošlo je više od dve godine u toku kojih se dogodilo mnogo štošta, kako u opštepolićkom, tako i naročito u tehničkom pogledu, a prvo mesto zauzima aspekt rata posmatran kroz prizmu upotrebe atomskog oružja, razvoj raketnog projektila i sve većeg uspona avijacije. To je, svakako, jedan od momenata koji utiče na aktuelnost knjige, ne uzimajući u obzir i činjenicu da se ona bavi uglavnom vojno-tehničkim problemima, te se ne upušta u društveno-politićka razmatranja u obimu koji izgleda neophodan da bi se mogla shvatiti prava suština rata. S druge strane, izlaganje je od interesa i danas, jer se u njemu nastoji da se formuliše jedno celovito gledanje na probleme rata, učvrste i objasne pojedini osnovni pojmovi i suština tehnike rata, imajući u vidu, svakako, i potrebe svoje zemlje i njene perspektive (jako autor upozorava da je to njegovo lićno gledanje i da knjigu ne treba smatrati kao neku zvanićnu doktrinu ili napisanu naročito za Ratnu školu).

V. Kl.

S. O.: O NEKIM PITANJIMA UTICAJA NUKLEARNOG ORUŽJA NA PROBLEME TAKTIKE I ORGANIZACIJE

Moja je namera da ovde dam samo kratak — sintetićan — prikaz nekih ćlanaka objavljenih u stranoj vojnoj literaturi o problemima taktićeke upotrebe nuklearnog oružja. Principi, izloženi u tim ćlancima, plod su iskljućivo lićnog razmatranja pojedinih oficira-strućnjaka. Prema tome, njima treba prilaziti sa izvesnom oprežnoću i kritićki, tim pre što ni sami pisci nisu uvek kategorićni u svojim tvrđenjima, a pogotovu što i samo

taktićeke nuklearno naoružanje pretstavljaja još uvek vojnu tajnu. No, i pored toga, podaci u pomenutim ćlancima bazirani su na izvesnim zvanićnim materijalima objavljenim u izjavama vićnih vojnih rukovodilaca stranih armija, obićno posle manevara i vežbi ćiji je cilj bio taktićeke upotreba nuklearnog naoružanja, ili su pak sami ti pisci bili ućesnici u tim vežbama (manevrima).

Sva razmatranja data u ovom članku, zasnovana su na upotrebi takozvane »nominalne« (20-kilotonske) bombe, čiji su efekti dovoljno poznati te ih ne treba ovde ponovo iznositi.

Inostrani izvori koje sam pri izradi članka koristio, razmatraju, uglavnom, pojedina pitanja upotrebe taktičkog nuklearnog oružja i zahteva koje njegova poljva postavlja na polju organizacije taktičkih formacija.

*

Treba odmah na početku istaći da se u većini članaka skoro redovno kritikuju mišljenja pobornika tzv. »atomskog rata« koja potpuno odbacuju dosadašnje borbene principe. Smatra se, uglavnom, da su predviđanja o verovatnoj upotrebi strategiskog, termonuklearnog oružja danas skoro neodrživa zbog opšte poznatih razloga. Neki pisci misle da do njegove upotrebe verovatno neće ni doći, a da će, ukoliko i dođe, postojati takva sredstva koja će ograničiti njegove mogućnosti.

Nasuprot tome pojedini pisci smatraju da bi taktički nuklearni projektil mogao, vrlo verovatno, postati jedno od normalnih oružja u budućem ratu. Izvršeni opiti pokazali su kakve su njegove mogućnosti i kakvo se uništavajuće dejstvo može njime postići, odnosno da taktičko nuklearno oružje može biti upotrebljeno samo u kombinaciji sa ostalim dosadašnjim tzv. »klasičnim oružjem« i da ono predstavlja dalji korak u tehničkom napretku naoružanja uopšte, ali ne može i neće izazvati potpuno odbacivanje »klasičnog naoružanja«. S obzirom na svoje destruktivno dejstvo, taktičko nuklearno oružje izaziva potrebu za bitnim izmenama u taktici i organizaciji taktičkih formacija za budući rat.

Ovo stanovište predstavlja uglavnom bazu za taktička razmatranja koja su kod izvesnih pisaca prilično smela, kod nekih možda i preterana, a kod drugih opreznija — sa jačom težnjom čuvanja dosadašnjih principa. U osnovnim pitanjima upotrebe taktičkog nuklearnog naoružanja, atomskog napada, u principima napada i odbrane, kao i organizacije novih jedinica, ima kod zapadnih pisaca daleko više zajedničkog stava nego kad se radi o konkretnim pitanjima formacije i sistemu komandovanja. Izložicu uglavnom ono što im je zajedničko.

Pri razmatranju upotrebe taktičkog nuklearnog projektila prilično se ujednačavaju mišljenja o tome šta bi predstav-

ljalo objekte napada. Tu se uglavnom navode veći ciljevi kao, naprimer: korpus u borbenom poretku, veće koncentracije trupa i sredstava, koncentracije artiljerije, jedinice i ustanove za snabdevanje viših jedinica, viši štabovi sa koncentrisanim štapkim ustanovama, komunikacijski čvorovi većeg značaja i drugi slični objekti. Međutim, ne odbacuje se ni mogućnosti upotrebe taktičkog nuklearnog projektila i na manje taktičke jedinice, ukoliko su one gusto grupisane na manjim prostorijama. Ovo utoliko pre ako zemljišni uslovi ne pružaju povoljne uslove za organizaciju zaštitnih mera. Prema dosad iznetim mišljenjima može se ocekivati da bi samo komandant armiskog korpusa (u Američkoj armiji) mogao da računa da mu taktičko nuklearno oružje bude pridato ili dato kao podrška.

Jedno od važnijih pitanja predstavlja i izbor najboljeg načina upotrebe taktičkog nuklearnog naoružanja. Na tom planu navodi se izbor između artiljerije, taktičke avijacije i dirigovanog projektila.

Od sva tri načina upotrebe, artiljerija poseduje najveću preciznost. Međutim, ona ima nedovoljan domet, dosada ograničen (uz dovoljnu preciznost) na 30 km. Tehničkim usavršavanjima taj će domet, verovatno, biti nešto povećan, ali će uvek predstavljati izvesnu slabost artiljerije, čemu još treba dodati i veliku težinu i zapreminu oružja, teškog za pokret, ukopavanje i maskiranje. S druge strane, artiljerija nudi i dobar cilj neprijateljskoj avijaciji, ali je to zajednička slabost sva tri načina upotrebe.

Taktička avijacija ima svaka-ko veći domet od artiljerije, ali zato manju preciznost. Osim toga, avion je uočljiv cilj za neprijateljsku avijaciju. Što se tiče vazduhoplovnih baza, one su takođe izložene atomskom napadu. Ako je, naprimer, bomba eksplodirala na visini od 600 m, poletno-sletne staze obično nisu oštećene, ali zato avioni moraju biti van dometa efikasnog dejstva i dobro zaštićeni. Ukoliko, pak, bomba padne na samo zemljište, ili jako nisko, smatra se da su poletno-sletne staze toliko oštećene da je lakše graditi novu nego popravljati oštećenu. Ukoliko bomba eksplodira na zemljištu, ona stvara rupu poluprečnika 250 m i dubine 30 m, a dužina radioaktivnog dejstva produžuje se, pri povoljnim uslovima i u samoj rupi, i na nekoliko dana.

Avioni bez pilota imaju veliki domet i njihova se snaga, zbog velike

brzine, sastoji u postizanju iznenađenja, mada im je preciznost manja nego kod artiljerije. Osim toga, izvestan procenat tih aviona može uništiti neprijatelj još u toku leta, pre nego što stignu na željeni cilj, ili ih raznim sredstvima skrenuti sa pravca na koji su upućeni. To, svakako, zavisi od stepena tehničkih dostignuća kako kod aviona bez pilota, tako i kod protivredstava.

Što se tiče dirigovanih projektila, o njima se vrlo malo zna, jer se ispitivanja vrše u najvećoj tajnosti.

Iz dosad izloženog ne može se izvući zaključak o tome koji bi od gornjih načina upotrebe bio najbolji. Najverovatnije je da bi atomsko nuklearno naoružanje moglo biti iskorišćeno u kombinaciji svih gore navedenih, a svakako i sa svim drugim vrstama dosad poznatog i upotrebljavanog oružja.

Pošto se smatra da više neće biti velikih koncentracija trupa, kao što je to bio slučaj prilikom iskrcavanja u Severnoj Africi ili Normandiji, odnosno prilikom priprema velikih ofanziva na Istočnom frontu, to će jedan od najvažnijih zadataka komandovanja u budućem ratu biti izvođenje što veće dekoncentracije sopstvenih snaga i sredstava na širokim prostorijama, koja treba da ide sve do bataljona zaključno. U svakom slučaju, bataljoni moraju biti udaljeni jedan od drugog najmanje 1.500 m kako ne bi predstavljali zajednički objekt za jedno isto nuklearno oružje. Ova potreba pretpostavlja neobičnu veliku pokretljivost jedinica i njihovu brzinu akcije. Samo veoma brza akcija svih jedinica može se suprotstaviti slabostima koje proizilaze iz zahteva dekoncentracije jedinica. Ovi zahtevi mogu biti ostvareni samo preko malih taktičkih grupacija, brzih, pokretnih i sa velikom vatrenom moći, jer za dobijanje bitki, kako to ističu pojedinci, neće ubuduće biti dovoljna samo pasivna odbrana od atomskog napada.

Jedan atomski napad ili protivnapad trebao bi po zamisli pojedinih pisaca da se, načelno, ovako odvija: napadač ili branilac grupišu svoje snage dekoncentrišući ih na širokoj prostoriji, a posle izvršenog atomskog napada brzo ih koncentrišu (u napadu, prema stvorenoj atomskoj bresji, a u protivnapadu protiv neprijatelja koji nadire) i ponovo ih dekoncentrišu čim završe akciju. Napadač, dakle, traži da iskoristi rezultate atomske eksplozije gurajući masom svojih oklopnih jedinica kroz »atomski hodnik« ili porred njega, neposredno posle eksplozije,

jer su te jedinice zaštićene oklopom od mehaničkog, toplotnog i radioaktivnog dejstva. Time se spaja brzina sa snagom vatre. Branilac, pak, mora da raspolože jakim, brzim i pokretnim rezervama, dekoncentrisanim tako da se mogu brzo angažovati u borbi protiv neprijatelja koji prodire. Rezerve koje bi bile nedovoljno pokretne, ne bi, kao dekoncentrisane, bile u mogućnosti da dovoljno brzo dejstvuju protiv nadirućeg neprijatelja, a ukoliko bi bile koncentrisane, onda bi još pre prodora bile izložene uništavajućem dejstvu nuklearnog oružja. Nesumnjivo je da neposredan momenat pred atomski napad pretpostavlja odlepljivanje jedinica napadača od braniočevih jedinica i stvaranje tzv. atomskog rastojanja (zone sigurnosti) jer, ukoliko se obe strane nalaze u neposrednom kontaktu, mogućnost atomskog napada po prednjim neprijateljskim delovima ozbiljno se smanjuje. Osim toga, atomski napad teži iznenađenju neprijatelja.

Jedini, dakle, primenljivi sistem odbrane jeste odbrana na širokom frontu, sa malim odbranbenim jezgriama i vrlo pokretnim rezervama ešeloniranim po dubini, tj. nekoliko odbranbenih položaja na udaljenju od više kilometara jedan od drugog.

Napad, pak (ili protivnapad), na objekte u dubini neprijateljskog položaja moći će da se ostvari po nekoliko pravaca i iz međusobno udaljenih baza, koristeći sva moguća sredstva koja su dosad poznata i primenljivana u napadu. U početku se, uglavnom, smatralo da je glavni problem u tome da se jedinice tako dekoncentrišu da bi se izbeglo, odnosno, što više umanjilo, uništavajuće dejstvo taktičkog nuklearnog oružja. Međutim, pri tako velikom razornom dejstvu, dekoncentracija jedinica postavila je daleko ozbiljnije probleme. Da bi se umanjilo uništavajuće dejstvo mitraljeza, jedna se četa može dekoncentrisati tako da komandir čete uopšte ne izgubi kontrolu nad izvesnim svojim delovima. Dekoncentracija jedinica sa ciljem da se umanjilo dejstvo taktičkog nuklearnog naoružanja postavlja, pre svega, vrlo težak problem u pogledu ostvarenja jedinstvenog komandovanja, a zatim i niz drugih kao što su: efikasno dejstvo celine, sadejstvo, a da i ne govorimo o pridatim sredstvima, vezi i dr. Problem je, dakle, u tome da se umanjilo dejstvo taktičkog nuklearnog oružja koje se postiže izbegavanjem bilo kakvih većih koncentracija na malim prostorima, što praktično predstavlja de-

koncentraciju jedinica na većim rastojanjima i po frontu i po dubini — sa što manjim gubitkom snage jedinice, koja se u suštini i svodi na njenu jedinstvenost i kompaktnost. Dakle, treba spojiti dve suprotnosti, odnosno pronaći način da se te dve suprotnosti što više približe.

Dosadašnja rešenja ovog problema sastoje se u tome da se jedino obezbeđenjem maksimalne pokretljivosti jedinica može naći zajednička tačka u izmirenju ovih dveju suprotnosti. Jedino, tvrde pojedini pisci, ako su jedinice obezbedile maksimalnu pokretljivost, one su sposobne da se efikasno odupru atomskom napadu, da se neposredno posle njega brzo koncentrišu i spreme za bilo kakvu akciju u napadu, odbrani ili protivnapadu.

Stoga su tom osnovnom i primarnom zahtevu pokretljivosti jedinica određeni svi principi u organizaciji jedinica, izloženi u raznim člancima, koji se uglavnom sastoje u sledećima:

— uzima se za bazu tzv. borbeni jedinica, koja bi trebala da bude sposobna za samostalnu akciju u produženom roku od nekoliko dana i čija jačina ukupnog brojnog stanja, sa jedinicama za samostalno snabdevanje, ne bi prelazila 2.000 ljudi;

— takva bi jedinica morala biti potpuno motorizovana i sposobna za pokrete i dejstva noću;

— ona istovremeno mora biti osposobljena i da se vrlo brzo maskira, utvrđuje i gradi zaklone od atomskog napada;

— sastav te jedinice treba da bude kombinovan od pešadije, tenkova, artiljerije, pionira, jedinica za snabdevanje, sredstava za protivatomsku zaštitu i sredstava za vezu;

— naoružanje ove jedinice treba da bude što lakše: pešadisko, lako protivavionsko artiljerijsko, i to sve automatsko ili poluautomatsko;

— jedinica bi trebala da ima svoja sopstvena sredstva za snabdevanje municijom i ostalim potrebama, evakuaciju, sanitet;

— sistem komandovanja sa što manjim brojem štabova i stalnih službi, vrlo pokretan i šibak, koji treba da obezbedi što direktnije izdavanje naređenja, idući za što većim smanjenjem ili potpunim ukidanjem posrednih komandnih ešelona, bez fiksirane liste formacijskog stanja.

Ostvariti gornje principe u jednoj jedinici nije svakako nimalo lako, a pogotovu za tipove divizija zapadnih armija čija je osnovna karakteristika glomaz-

nost, veliki broj službi i veliko opterećenje. Diskusije se uglavnom vode oko toga koliko ih i do koje mere treba smanjivati i šta treba uvoditi novo da bi se ostvarili gornji principi. Iz tih diskusija se kao zajedničko može konstatovati, pre svega, to da se oklopnim i motorizovanim jedinicama daje prvorazredna uloga. Manje-više se svi slažu da bazu nove borbene jedinice treba da pretstavlja bilo tenkovska borbeni grupa, bilo bataljon motorizovane pešadije. Tenkovima i oklopnim jedinicama daje se uvećana uloga ne samo zbog pokretljivosti, nego i zbog toga što oklop pretstavlja i izvesnu zaštitu od dejstva nuklearnog oružja. Tvrdi se da tenkovi mogu da uđu u »atomski hodnik« 2-3 minuta posle eksplozije (od debljine oklopa zavisi i jačina zaštite od radioaktivnog dejstva). Pešadija, pak, može da prelazi »atomiziranu zonu« tek 2 časa posle eksplozije. U nekim se armijama radi na stvaranju malih oklopnih transportnih sredstava ili čak i kamiona sa izvesnim oklopom, bez krovova, koji bi služili za transport pešadije sa tenkovima zajedno, da bi se dobilo u brzini dejstva, jer tenkovi bez pešadije nisu u stanju da dejstvuju samostalno. Obični kamioni, upotrebljavani dosada za motorizovanu pešadiju, nisu sposobni da ulaze u opasnu zonu. Osim toga, za bazu nove borbene jedinice uzimaju se tenkovske ili motorizovane pešadiske jedinice i zbog toga što je kod njih snabdevanje organizovano na principima samostalnosti, što se postavlja kao jedan od vrlo važnih uslova u navedenim principima, pogotovo što se od ovakve borbene jedinice zahteva da ima rejon samostalnog dejstva oko 160 km i da bude odvojena i po nekoliko dana.

Odmah pada u oči da se, s obzirom na predviđeno ograničeno brojno stanje ovakve jedinice, smanjuje broj artiljerijskih oružja koja, navodno, treba da budu zamenjena artiljerijom na tenkovima ili čak i samohodnom artiljerijom.

Vezi se, po gornjim principima, uloga još više povećava. Zbog navedenih principa, u obzir dolaze samo radio sredstva veze.

Istovremeno se postavlja zahtev maksimalnog olakšavanja pešadiskog naoružanja, artiljerije, inženjerskih i drugih sredstava, da bi se sve to podredilo navedenom zahtevu što veće pokretljivosti jedinica.

U pogledu organizacije divizije, broj ovakvih borbenih jedinica kod raznih pi-

saca je veoma različit i tu su neslaganja veća. Svi se manje-više slažu da bi on trebao da bude veći od 3, a broj predloženih kreće se od 4 — 6, pa kod nekih Amerikanaca i do 12. Prema tim predlozima, brojno stanje divizija kretalo bi se od 7.200 (minimum) do 24.000 (maksimum). Međutim, najveći broj mišljenja se kreće oko 12.000 — 15.000.

Osnovni razlog povećanja broja borbenih jedinica u diviziji jeste predlaganje ukidanja posredničkog komandovanja preko puka (brigade). Smatra se da je puk pri gornjim principima i organizaciji jedinica ne samo nepotreban kao ešelon komandovanja, nego je čak i nekoristan, jer je broj rukovođećeg kadra u nižim jedinicama dovoljan da obezbedi dobro komandovanje, te bi ovaj samo sprečavao neposredno izdavanje naredenja i njihovo brzo izvršavanje. Osim toga, smatra se da je uloga komande divizije pod ovakvim uslovima daleko umanjena i da se svodi od izdavanja naredenja i zapovesti na izdavanje direktiva podređenim borbenim jedinicama, s obzirom na njihovu rasturenost na širokoj prostoriji i nemogućnost divizije da ostvari sve uslove potrebne za izdavanje naredenja. Komandant divizije imaće tada zadatak da koordinira rad pojedinih jedinica. Njemu u tom slučaju neće biti potreban glomazan štab, jer neće komandovati izolovanim pešadiskim, artiljerijskim ili tenkovskim jedinicama, već izvesnim brojem taktičkih kombinovanih jedinica u kojima će razni rodovi biti homogeno sjedinjeni. Prema tome, u štabu divizije bi otpale sve komande rodova i službi, a i neke druge ustanove. Komandant divizije bio bi okružen izvesnim brojem oficira (taj broj ne bi morao, niti trebao da bude striktno određen stalnom formacijom), što bi mu omogućilo da ima staln uvid u rad svojih podređenih jedinica kako bi mogao da uspešno koordini-

ra njihova dejstva. Što se tiče jedinica za podršku, stoji se, uglavnom, na stanovištu da bi one, načelno, trebale da budu pridate borbenoj jedinici i da njima treba da komanduje komandant te jedinice.

Uporedo sa gornjim pitanjem tretira se i pitanje da li uopšte pod ovakvim uslovima treba ići na dalje održavanje jedinica rodova i podelu divizija na pešadiske, motorizovane, tenkovske, mehanizovane i druge, ili pukova na artiljerijske, inženjerijske i druge. Ovo, uglavnom, u okviru divizija i korpusa, ne ulazeći u to u kom obimu jedinice rodova i druge specijalne jedinice treba da postoje kao armiske, odnosno rezerve vrhovnog komandovanja.

Izloženi problemi svakako nisu jedini. Ako bi ovi principi u osnovi bili prihvaćeni, zahtevali bi krupne izmene u svim domenima organizacije jedne armije, među kojima bi svakako kao primarni nastupili problem obuke kadrova, organizacija regrutovanja i mobilizacije, organizacija nižih i viših organa za snabdevanje, teritorijalne odbrane i niz drugih. Osim toga, primena gornjih principa uslovljena je i velikim i obimnim zahtevima taktike za novim naoružanjem, u prvom redu oklopnim transportnim sredstvima, a zatim i maksimalnim usavršavanjem svih vrsta naoružanja i sredstava gde, pre svega, spada povećanje njihove pokretljivosti.

Takve izmene u principima i njihovo konkretno sprovođenje zahtevaju, svakako, duži period, te niti mogu, niti smeju biti sprovedeni naprečac. Izlažući svoja mišljenja u ovom smislu, neki pisci članaka predlažu i konkretne mere za lagani prelaz na nove principe u taktici, koji su verovatno uzeti u obzir, delimično ili u celini, u pogledu izmene stavova i mera reorganizacije u armijama NATO-a o čemu nema dovoljno podataka.

General Ž. Revol: NEKI ELEMENTI FRANCUSKE TERITORIJALNE STRATEGIJE

U poznatom švajcarskom vojnom časopisu¹⁾ izišao je članak generala Revola u kome on razmatra neke elemente francuske teritorijalne strategije. Pisac se pritom, uglavnom, zadržao na isku-

stvima koalicija kroz istoriju — aludirajući, besumnje, na sadašnje učešće Francuske u Organizaciji Severnoatlantskog pakta i perspektivama koje ona od toga saveza može da očekuje u eventualnom ratu; zatim, na problemu njene teritorijalne odbrane i, najzad, na geografsko-strategijskoj ulozi masiva Alpa — redvija u Francuskoj i koristi koju bi on mogao

¹⁾ *Éléments d'une stratégie territoriale française*, par le général J. Revol, *Revue militaire suisse*, oktobar 1955.

da pruži u jednom budućem ratu u slučaju ponovnog povlačenja francuskih armija ka jugu i lukama Sredozemnog Mora.

Iskustva koalicija. — Odmah napočetu pisac citira reči generala Saraja, vrhovnog komandanta savezničkih snaga u Solunu za vreme Prvog svetskog rata, koje je ovaj često ponavljao: »Otkako znam šta znači jedna koalicija, imam mnogo manje divljenja prema Napoleonu«. Ovim rečima general Saraj je, kako kaže pisac, želeo da istakne bezbrojne i svakodnevne teškoće na koje je on lično nailazio prilikom objedinjavanja akcija raznih armija koje su bile pod njegovom neposrednom komandom na Solunskom frontu.

To je, po mišljenju pisca, sudbina svih koalicija. Pritom on dodaje da nikada neće biti u stanju da se dovoljno nadivi komandantima koji, na čelu snaga koalicije, uspeju da održe potrebnu harmoniju među njima i da svakoj pravilno odrede deo zasluga ili odgovornosti koji im pripada po ishodu jedne operacije, već prema tome da li se radi o pobiđi ili neuspehu.

Maršal Foš se izvanredno vešto snalazio na takvom položaju. U Dulansu, marta 1918, prilikom stvaranja skoro do krajnosti jedinstvene komande, bilo je ugovoreno da komandanti pojedinih savezničkih snaga koji se ne bi slagali sa izvešnim Fošovim naređenjima, mogu o tome izveštavati svoju vladu. Douglas Heg nije koristio ovo pravo, odnosno — kako pisac duhovito kaže — taj »ventil sigurnosti«, dok je Peten poslao jednog dana svoj prigovor francuskoj vladi na jedno takvo naređenje. Klemanso nije hteo ni da čuje za tu reklamaciju i pozvao je Petena da se ubuduće bezuslovno pokorava Fošovim naređenjima.

Zofr, mada u sasvim različitim uslovima, postupao je isto tako sa puno takta i obazrivosti. Baš pred bitku na Marni, koja ga je najviše i proslavila, morao je da se liši jednog od svojih komandanata armija u koga je polagao najveće nade. Radio se o generalu Lanrezaku, komandantu V armije. U francuskom strategijskom rasporedu snaga ova se armija nalazila na levom krilu gde je bila u dodiru sa Britanskim ekspedicionim korpusom maršala Frenča. Međutim, Lanrezak i Frenč nikako se nisu slagali. Zofr je zbog toga bio prisiljen da, uprkos lične naklonosti, smeni Lanrezaka i komandu nad V armijom poveri Franše d'Epereu.

Pošto je naveo još neke primere u kojima je lično učestvovao, pisac nastavlja izlaganje tvrđenjem da su se sve donekadno među snagama koalicija, još u doba mira, a pogotovu u periodu političke napetosti, tj. kada su se na horizontu već dovoljno jasno ocrtavali znaci pretstojećeg sukoba, pojavljivala veća ili manja neslaganja koja su se izgladivala ili diplomatskim putem ili su se, u najviše slučajeva, rešavala tajnim razgovorima među četiri zida u pojedinim savezničkim kancelarijama.

Danas, ističe pisac, situacija je nešto drukčija. Na jednoj strani nalazi se Organizacija Severnoatlantskog pakta (NATO), a na drugoj zemlje povezane Varšavskim paktom. I jedna i druga organizacija započele su sa vojnim pripremama. Formirane su snage obezbeđenja koje sačinjavaju oružane snage zemalja-članica; uspostavljena je infrastruktura koja dopušta upotrebu moćne bombarderske avijacije; izvršena je potrebna organizacija pozadine u okviru eventualnog svetskog rata i sve je to stavljeno pod jedinstvenu komandu, snabdevenu još u doba mira neophodnim mehanizmima koji treba da u slučaju izbijanja neprijateljstava omogućuju njihovo normalno funkcionisanje. Postoji uverenje, nastavlja pisac, da su na ovaj način uklonjeni nedostaci i improvizacije koji su bili karakteristični prilikom izvođenja operacija kod ranijih koalicija.

Nadnacionalni karakter ove komande (pisac dalje razmatra samo Organizaciju NATO-a, — prim. V. H.) predstavlja stvarnost kojoj se svaka zemlja — članica mora pokoravati. Na taj način se na vojnom planu stvari odvijaju tako kao da su političke veze već ranije sjedinjavale pojedine zemlje ove koalicije. U pogledu izvođenja eventualnih operacija pisac je mišljenja da bi se klasična granična bitka, kao nekadašnja bitka za Loren ili Belgiju, odvijala negde u Nemačkoj, na liniji dodira dveju suprotnih koalicija.

Ranije, dok je postojao sistem nacionalnog komandovanja, ističe pisac, Gas-konjci, Provansalci i Bretonci, sjedinjeni u Lorenu prilikom vođenja granične bitke, ostajali su i dalje međusobno povezani bez obzira na ishod bitke; zajedničko osećanje prema Francuskoj činilo ih je solidarnim jedne prema drugima i u dobru i u zlu. Međutim, kod sadašnjeg nadnacionalnog komandovanja (u okviru NATO-a) Francuzi, Nemci, Belgijanci, Englezi i Amerikanci, dovedeni na tuđe tle radi vođenja početne bitke, ne mogu više, po

njegovom mišljenju, imati ta ista osećanja koja su u stanju da ostvare samo duga tradicija i istovetne vojne institucije. Da li će i sam komandant ove Organizacije, bez obzira na situaciju u kojoj bi se našao, zaboraviti na svoju nacionalnost da bi se brinuo samo za interese zajednice čiju je komandu preuzeo? Neće li se on potsetiti da je, pre svega, Amerikanac i da su pažnja i brige njegove vlade više orijentisane na perifernu strategiju i ono što se događa u Aziji? — pita se pisac ovog članka. Kao odgovor na ova pitanja on potseća na Prvi svetski rat kada je Britanija postepeno slabila svoj napor na Zapadnom frontu u korist svojih interesa na Bliskom Istoku, odnosno kada je u Drugom svetskom ratu (1940) sve svoje brige bacila na odbranu Britanskih ostrva, iako je njena vlada izjavljivala u to doba, pa i ranije, kako se granice Britanije nalaze na Rajni. Najzad, podvlači pisac, bilo je slučajeva da su pojedine zemlje, još u početku formiranja koalicija, ograničavale svoje učešće u zajednici kako bi zadovoljile svoje posebne — nacionalne vojne potrebe.

Iz svega ovoga pisac izvlači zaključak da komandanti pojedinih savezničkih snaga, još pre nego što se pristupi izradi zajedničkog plana operacija, ne treba da izgube iz vida bezbednost svoje sopstvene teritorije. U vezi s tim on je mišljenja da bi svaka vlada morala da odvoji jedan deo predviđenog vojnog budžeta, koji zahteva njeno učešće u zajednici, radi odbrane — zaštite svoje zemlje. To bi staranje vremenom ili prevagnulo nad onim prema zajednici ili bi bilo obratno. Ovo bi, opet, zavisilo od situacije svake zemlje ponaosob. Velika Britanija, ističe pisac, iako joj je ostrvski položaj, bar dosada, davao izvesnu prednost po pitanju njene teritorijalne bezbednosti, stavljala je uvek interese sopstvene sigurnosti iznad svoga vojnog doprinosa na Kontinentu. Zapadna Nemačka se, naprotiv, nalazi u takvoj situaciji da mora svim svojim sredstvima doprineti jačanju ove koalicije. To je možda i razlog zbog koga su se SAD pokazale tako nestrpljivim po pitanju njenog ponovnog naoružavanja.

Slučaj Francuske se, po mišljenju pisca, sasvim razlikuje. On smatra da je njoj, svakako, u interesu da se buduća granična bitka odigra što dalje s one strane Rajne i da bude pobedonosna. Međutim, pod pretpostavkom da ova prva bitka bude izgubljena i da se snage koalicije povuku na njenu teritoriju gde će

se, besumnje, odigrati druga runda, Francusku u najvećoj meri interesuju odbrambene mere na svojoj teritoriji. Verovatno, napominje pisac, da francuska Vrhovna komanda i ovaj problem ima u vidu, kao i onaj u pogledu doprinosa Atlantski zajednici. No, važno je odrediti red hitnosti kod oba ova slučaja, s obzirom na to da je francuska Vrhovna komanda odvajkada, prilikom izvođenja priprema za rat, zapostavljala drugostepene zadatke, bilo da se radilo o materijalu, naoružanju i fortifikacijskim radovima, slagalištima i snabdevanju, ili da je u pitanju bilo ljudstvo, tj. formiranje i obuka rezervista.

Francuska teritorijalna odbrana. — Prelazeći na ovo pitanje pisac kaže da su danas avijacija, dirigovani projektili i ostala savremena sredstva proširili zonu razaranja, nekada ograničenu na bojište i njegovu neposrednu okolinu, na celokupnu teritoriju jedne zemlje. U vezi s tim pojavio se nov i složen pojam teritorijalne odbrane. Složen utoliko što ova odbrana, iako obuhvata izvesne mere koje se mogu primeniti na sve krajeve jedne zemlje, zahteva i specifične mere samo za pojedine oblasti kojima su namenjene, što zavisi od prirode i stepena ugroženosti tih oblasti. Među prve mere treba ubrojiti civilnu zaštitu i preduzimanje mera bezbednosti kako bi se za vreme rata osiguralo održavanje reda u pozadini zemlje.

Civilna zaštita postaje sve značajnija sa povećanjem akcionog radijusa bombarderskog vazduhoplovstva. Pisac je mišljenja da se u Francuskoj ne može više odlagati sa donošenjem mera za zaštitu civilnog stanovništva, kao što je to, manje-više, rađeno dosada pod izgovorom da su te mere drugostepene ili trećestepene hitnosti. Te mere, kako on kaže, moraju doći u prvi plan briga francuske vlade. Uostalom, od civilne zaštite zavisi, najvećim delom, održavanje morala kod stanovništva i volje da se bez kolebanja podnesu iskušenja koja jedan duži rat može da donese.

Pisac smatra da se isto tako moraju preduzeti i mere PA odbrane, i to kako na teritoriji same metropole, tako i na Korzici i teritoriji Severne Afrike. Ove bi mere obuhvatile: stvaranje radarske mreže i plana upotrebe PA artiljerije, uspostavljanje infrastrukture koja bi bila pravilno raspoređena, postojanje lovačke avijacije specijalno namenjene zadacima ove zaštite, kao i izradu plana najtešnje saradnje kopnenih, pomorskih i

vazduhoplovnih snaga. Međutim, kako se aktivnost neprijateljskog vazduhoplovstva neće podjednako izraziti na celokupnu teritoriju zemlje — svakako da će biti intenzivnija na izvesne oblasti preko kojih vode pravci njegovih kopnenih operacija — to će PA odbrana biti obavezna da se prilagođava neprijateljskim postupcima.

Pri razmatranju organizovanja teritorijalne odbrane u Francuskoj, nastavlja pisac, posebna se pažnja mora pokloniti uklanjanju razlike u pogledu kvaliteta, obuke i izvežbanosti između snaga na bojištu i onih određenih za teritorijalnu odbranu. U tom smislu u Francuskoj je oduvek postojala razlika i sada se postavlja kao hitan zadatak da se ona svede na neizbežan minimum. Uostalom, to izjednačavanje francuskih oružanih snaga bilo je već i ranije pokušano između dva svetska rata. No, nažalost, kako kaže pisac, visoki vojni rukovodioci koji su naizmenično izvodili reorganizaciju francuske vojske uzimali su za zajednički imenitelj ono što je bilo najmanje dobro, umesto da se orijentišu ka onome što je bilo najbolje.

Masovna pojava padobranskih i ostalih vazdušnodesantnih jedinica može se očekivati, uglavnom, u blizini bojišta. Poznato je da se bitka oduvek sastojala u manevru na bok i pozadinu neprijateljskih snaga angažovanih na frontu. Neprekidni frontovi, naslonjeni na nesavladive prepreke, nametnuli su u toku Prvog svetskog rata problem proboja fronta. Pojava tenka rešila je ovaj problem. Današnje vazduhoplovstvo omogućuje da se pozadi fronta bace jedinice sposobne za odlučni manevar, koje u zajednici sa oklopnim jedinicama treba da dovedu do raspada protivničkih snaga. Otuda, po mišljenju pisca, u eventualnom ratu mora da postoji saradnja između jedinica na frontu i onih u pozadini, jer će se skoro uvek ukazati prilika i naći mesta da neprijatelj upotrebi značajne formacije svojih vazdušnodesantnih jedinica.

Ukoliko se početna-granična bitka u budućem ratu bude razbuktala daleko izvan francuske teritorije, pisac misli da će vođenje ove bitke pasti, uglavnom, u nadležnost komandovanja Severnoatlantskog pakta i da će francuske jedinice teritorijalne odbrane imati u tom slučaju više pomoćnu ulogu. Međutim, ako bi se operacije prebacile s ove strane Rajne i približile francuskoj teritoriji, njihova bi se aktivnost znatno pojačala. U tom bi slučaju francuska Vrhovna komanda, kao i u

prošlosti, bila direktno zainteresovana za dalji razvoj operacija i, verovatno, da bi u njima učestvovala svim raspoloživim snagama. Isti bi slučaj bio i kod docnijih operacija ukoliko bi se snage ove koalicije (NATO-a), usled neuspeha, povlačile i dalje preko Francuske. Svakako da bi ovom prilikom mnogo više došlo do izražaja dejstvo jedinica teritorijalne odbrane. Iskustvo iz 1940 ukazalo je na potrebu da u unutrašnjosti zemlje postoje solidna uporišta za koja bi se odbrana mogla čvrsto vezati u cilju usporavanja neprijateljskog nadiranja, što bi ujedno dalo vremena i snagama koalicije da pripremi sledeći manevar.

Na kraju svojih razmatranja o teritorijalnoj odbrani pisac kaže da se pokazuje kao sasvim opravdano da se ona u buduću zasniva na kombinaciji dejstva jedinica ove odbrane po pojedinim oblastima zemlje, koje bi se stavljale pod oružje tek u slučaju rata, sa jedinicama koje bi postojale još za vreme mira. U vezi s tim on predlaže stvaranje jedne armije u Šampanji, na domaku eventualnih operacija koje bi se odvijale na Rajni; jedne armije na severu ili u Bulonji, sa zadatkom obezbeđenja odbrane obala Lamanša i olakšanja povlačenja na Britanska ostrva; jedne armije na zapadu koja bi štitiла luke na atlantskoj obali i puteve ka Španiji; najzad, jedne armije na jugoistoku Francuske, čiji zadatak pisac detaljnije izlaže u sledećem poglavlju ovog članka.

Svaka od ovih armija postojala bi još u doba mira i imala bi svoju organizaciju, komandanta, potrebne efektivne i opremu, što bi sve imalo da olakša njen prelaz na ratnu formaciju u slučaju opšte mobilizacije.

Značaj doline Rone i uloga masiva Alpa. — U okviru teritorijalne odbrane Francuske specijalna uloga pripala bi pomenutoj armiji na jugoistoku zemlje. Bilo da se radi o povlačenju snaga koalicije (NATO-a), ili samo francuskih snaga angažovanih u metropoli, to povlačenje, po mišljenju pisca, izvodilo bi se, uglavnom, u dva pravca: ka lukama na Atlantiku, odnosno ka Španiji ili dolinom Rone ka lukama Sredozemlja. On ujedno dodaje da povlačenje francuskih snaga ka Severnoj Africi neće ubuduće predstavljati nikakvu neizvesnost kao što je to bio slučaj 1940 godine. Pritom potseća na Čerčilovu izjavu za vreme Drugog svetskog rata da će se britanske snage povlačiti sve do Amerike da bi odande nastavile borbu — što je, kako on kaže, u to doba značilo

afirmaciju volje celog britanskog naroda za daljim otporom.

Međutim, Francuska nije u to vreme vodila računa o mogućnostima koje joj je pružala Severna Afrika u cilju produženja otpora. Stavši, ništa nije ni bilo predviđeno što bi omogućilo da francuske snage u povlačenju budu tamo prihvaćene i osvežene za nastavljajanje borbe. Danas su u tom pogledu preduzeti izvesni koraci na taj način što je Severna Afrika obuhvaćena odbranbenim merama i predviđena evakuacija ka njoj svim raspoloživim sredstvima. Prilikom te evakuacije važnu će ulogu imati dolina Rone. Glavno je, podvlači pisac, da se ovaj prilaz Sredozemlju sačuva što je moguće duže jer će on pretstavljati glavni pravac povlačenja groa francuskih snaga, kako operativnih, tako i jedinica teritorijalne odbrane.

Prelazeći na pitanje organizovanja ovog povlačenja, odnosno eventualnih uzastopnih linija otpora, pisac razmatra pojedine rečne tokove i to: Rone (uzvodno od Liona), Izera, Droma i Diransa. Tom prilikom napominje da je iskustvo pokazalo da vodeni tokovi nikad nisu predstavljali, a danas još manje, nesavladive prepreke. U tom smislu mnoštvo ovih uzastopnih linija (rečnih tokova), postavljenih upravo na pravac neprijateljskog nadiranja, predstavljalo bi suviše tešku celinu za organizovanje (utvrđivanje), pogotovu što svaka od ovih reka ponaosob nudi povoljne uslove u pogledu njenog obilaska bilo uzvodno, kroz planinu, bilo nizvodno. Zato pisac smatra da bi najefikasnije bilo ako bi francuske snage bile postavljene prema boku neprijatelja koji bi se kretao od Liona ka Marselju i predlaže da se ove snage oslone na francuske Alpe. Taj bi alpski masiv imao dvostruku ulogu: osiguravajući povlačenje francuskih snaga ka Severnoj Africi on bi istovremeno bio i redvi same metropole, tj. u neku ruku niena citadela. Da bi ispunio ovaj dvostruki zadatak potrebno je da sistem njegovog organizovanja ne bude statičan. Drugim rečima, ovaj masiv tre-

ba da posedaju jedinice jedne dinamične armije koja bi se samo oslanjala na ovaj redvi, a, ustvari, dejstvovala bi izvan njega.

Pisac je mišljenja da je održavanje ovakve armije neophodno radi bezbednosti Francuske. Na taj bi se način postigla tesna saradnja između sva tri vida oružanih snaga: mornarice (obuhvatajući pomorske jedinice na Sredozemlju, kao i brodove trgovačke mornarice), vazduhoplovstva, sa njegovim važnijim aerodromima u ovom delu zemlje, gustom radarskom mrežom, eskadrilama pomorskog i kopnenog vazduhoplovstva, i kopnene armije, sa njenim utvrđenjima i alpskim jedinicama.

*

Koalicija, teritorijalna odbrana i alpski redvi pretstavljaju, po mišljenju pisca, elemente francuske teritorijalne strategije. S obzirom na to da su krediti za narodnu odbranu u Francuskoj dosta ograničeni, postavlja se pitanje kako ih rasporediti da bi se zadovoljile potrebe ova tri različita elementa. To sve zavisi, kaže na to pisac, od važnosti koja se pridaje svakom od njih. Sam geostrategijski položaj zahteva da Francuska posveti gro svojih napora koaliciji čiji je član; uostalom, od ishoda prvih sudara snaga ove koalicije zavisi i sudbina Francuske. Pa ipak, i pored svog doprinosa zajednici u kojoj je angažovana, Francuska mora da vodi računa i o specifično svojim elementima, koji se tiču odbrane njene sopstvene teritorije. Zasada se ti interesi poklapaju sa interesima koalicije i pretstavljaju izvesnu celinu. Otuda se Francuskoj često i pripisuje uloga katalizatora ove zajednice. No, da bi se izbegli mogući nesporazumi u jednoj ovakvoj zajednici potrebno je, ističe pisac na kraju članka, da francuski politički i vojni rukovodioci raspoložu velikom dozom umešnosti i elastičnosti.

V. H.

Potpukovnik F. O. Mikše: ATOMSKA ODBRANA

Kakav će oblik imati sutrašnje bitke? Da li nam o tome daje realnu i istinitu sliku narodski rat sa svojim dubokim zaklonima i skloništim, ili »munjeviti rat« sa svojim brzim i dubokim probojima? Na ova pitanja je, prema mišljenju pisca¹⁾, vrlo teško dati određen odgovor.

S obzirom na to da se vatrena moć savremenog naoružanja, naročito pronalaskom atomskih oruđa, povećala u ogrom-

¹⁾ Atomic Defense, by Lieutenant Colonel F. O. Miksche, *Military Review*, jul 1955.

nim razmerama i da je pokretljivost kopnenih snaga ostala skoro nepromenjena (pošto sredstva za izvršenje pokreta na zemlji nisu bitno evoluirala), pisac smatra da je snaga odbrane u odnosu na napad još više porasla. Taktika će i u buduću zadržati mnogo više brzine, živosti i gipkosti u izvršenju pokreta. Međutim, teško je i u mašti pretstaviti kakva treba da izgledaju sredstva za manevar na zemlji, koja bi se mogla takmičiti sa atomskim sredstvima namenjenim za prenos mlaznim avionima brzinom od oko 1.000 km na čas i sl. Ovaj se problem može rešiti jedino pronalaskom takvih sredstava za pokret koja će u ovaj domen uneti pravu »revoluciju«, sličnu onoj koju je donelo nuklearno naoružanje. Prema tome, po mišljenju pisca, stara Klauzevicova postavka da je »odbrana jači vid borbe«, još je uvek na snazi. Za potvrdu ovakvog gledišta pisac navodi i to da je napadač prinuđen da dejstvuje na otvorenom polju, usled čega je izložen većim gubicima nego branilac, kome poljska fortifikacija, a naročito maskiranje, pružaju u izvesnom smislu zaštitu od dejstva atomskog naoružanja. Pored toga, uspeh u napadu presudno zavisi od fizičke koncentracije snaga i sredstava, jer se bez odgovarajuće koncentracije ne može ostvariti potrebna probojna snaga i zamah. Međutim, svaka koncentracija snaga i sredstava pretstavlja vrlo rentabilan cilj za atomska oruđa. Pod takvim okolnostima vrlo je verovatno da će mehanizovane jedinice izgubiti svoj raniji značaj, a pitanje je da li će i padobranske jedinice naći veću primenu.

U Prvom svetskom ratu borbeni frontovi su se stabilizovali uprkos volje obeju zaraćenih strana da do toga ne dođe, dok će u budućem ratu, prema mišljenju pisca, biti moguće da se, koristeći sadašnja taktička atomska oruđa u kombinaciji sa taktičkom avijacijom, jedinicama dirigovanih projektila i kopnenih snaga, organizuje i vodi atomski rovovski rat, sa ciljem da se izbegne neprijateljski upad (invazija) i stvori potrebno vreme za izvršenje mobilizacije.

Za razmatranje organizacije atomske odbrane, pisac uzima za primer front širine oko 600 km i u njegovom sklopu zamišlja raspored i upotrebu atomske artiljerije po sledećem:

— zona dejstva treba da se kreće od oko 5 do 30 km pozadi linije neprijateljskog fronta, radi sigurnosti sopstvenih jedinica;

— VP atomskih oruđa treba da budu oko 9-12 km pozadi fronta i na međusobnom rastojanju od oko 6—10 km, kako bi se obezbedila podrška svakog ugroženog sektora, kao i podjednak efekat dejstva duž celog fronta;

— domet od oko 40 km dopušta da se na sektoru od 30 km sasredi vatra 4 do 6 atomskih oruđa.

Rastresitost rasporeda atomske artiljerije umanjuje mogućnost uništavanja pojedinih oruđa bombardovanjem iz vazduha ili na neki drugi način. Sigurnost u ovom smislu može se povećati češćim menjanjem VP i primenom lažnih radova.

Grupisanje ovih specijalnih oruđa nije podjednako na celom frontu; ono je veće na pravcima pogodnim za napad, a manje pozadi prirodnih prepreka, kao što su reke, planinski lanci i dr.

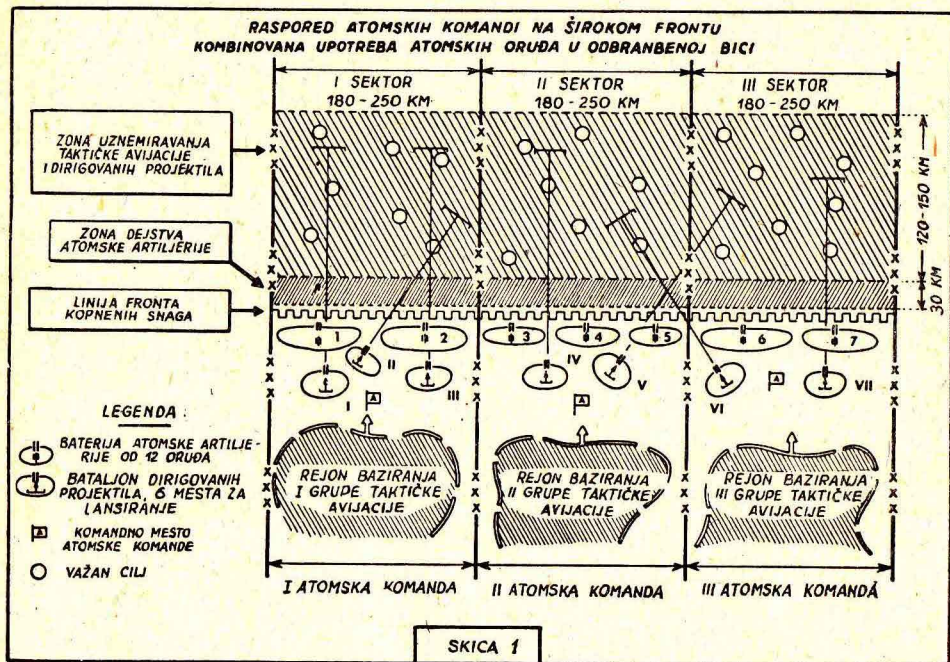
Za atomsku artiljeriju je veoma karakterističan ogroman efekat dejstva. Dok jedna baterija klasične artiljerije pokriva front od oko 1000 m, dotle baterija atomske artiljerije pokriva front od oko 60 do 80 km, tj. front koji obično drži jedna armija od 6 do 10 divizija. Iz ovoga pisac zaključuje da je za odbranu fronta širine oko 600 km potrebno oko 80 atomskih oruđa.

Veoma težak problem, prema shvatanjima pisca, pretstavlja snabdevanje atomskih oruđa municijom. Atomska zrna su veoma skupa i sa njima se raspolaze u ograničenim količinama. Zbog toga, kao i zbog sigurnosti sopstvenih kopnenih snaga, atomska artiljerija se teško može snabdevati na dosad ustaljeni način. Izgleda da bi za prvo vreme bilo dovoljno imati na VP svakog oruđa po 1 zrna, a na izloženijim delovima fronta i 2 — 3 zrna, što praktično znači da bi za 80 atomskih topova bilo obezbeđeno oko 100 do 120 atomskih zrna kao prva popuna koja bi bila dovoljna za suzbijanje prvog, iznenadnog napada. Dalje snabdevanje vršilo bi se iz malih, dobro zaklonjenih skladišta koja se postavljaju oko 120 km pozadi fronta. Teško je izvršiti realno upoređenje efekta dejstva atomske i klasične artiljerije. Radi ilustracije, pisac iznosi podatak da jednom atomskom topu, prema efektu dejstva, približno odgovara 5.000 topova klasične artiljerije, što znači da bi za podršku odbrane na frontu od oko 600 km trebalo, umesto 80 atomskih topova, oko 400.000 topova klasične artiljerije.

Pošto atomska artiljerija, s obzirom na svoj domet, može da tuče samo bližu

pozadinu neprijatelja, to će taktička avijacija, u zajednici sa jedinicama dirigovanih projektila, prvenstveno imati ulogu da proširi dejstvo na veću dubinu. Pri tome je njihov glavni

12 komunikacijskih čvorova pa da se pokretljivost neprijatelja smanji za oko 50 do 60%. (Vidi skicu 2.) Bombardovanje dublje neprijateljske pozadine pripada strategičkom vazduhoplovstvu.

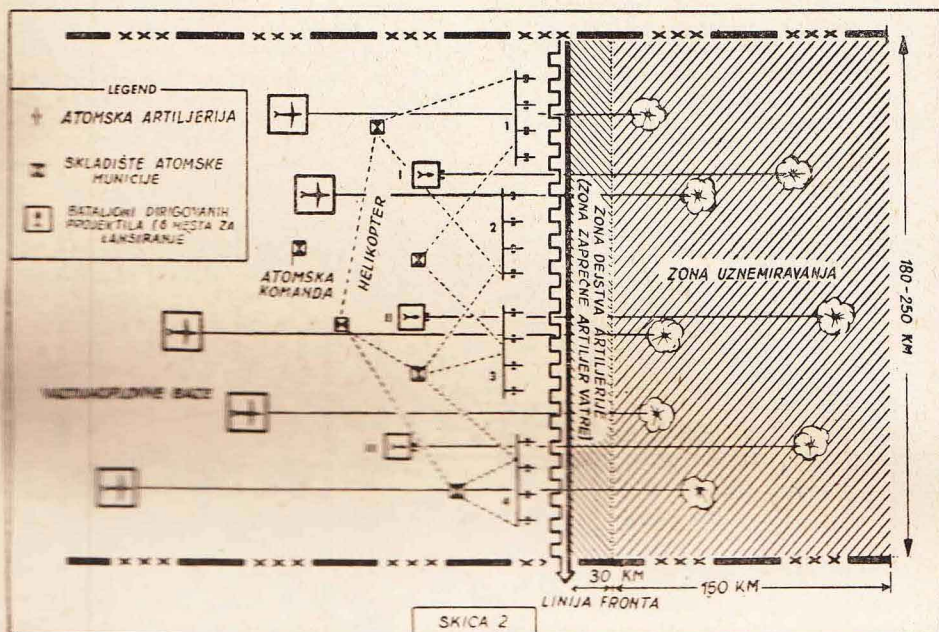
zadatak sprečavanje prikupljanja neprijateljskih snaga ka frontu, kako bi se otežalo otpočinjanje ofanzive, a za vreme bitke, neprekidnim dejstvima, izolovanje napadačevih snaga i sprečavanje njihovog ojačavanja, popune i snabdevanja. (Vidi skicu 1.) Obadva ova zadatka će se izvršavati upotrebom i atomskih i klasičnih bombi. Dejstvo taktičke avijacije i jedinica dirigovanih projektila ne treba da se proteže dublje od 150 km u neprijateljsku pozadinu. Ukoliko bi se ova »zona uznemiravanja« još više proširivala, postoji opasnost da se ne ostvari potreban efekat. Pisac naglašava da i ovde važi dobro poznato taktičko pravilo da biti jednovremeno na svakom mestu znači nemati dovoljno snaga ni na jednom mestu. Za potkrepljenje ove postavke pisac uzima za primer Evropsko ratište i tvrdi da je na prostoriji širine oko 250 km i dubine oko 150 km dovoljno uznemiravati vatrom 8 do

Pisac smatra da se celokupni mehanizam savremene odbrane u principu zasniva na kombinovanom dejstvu atomske artiljerije, dirigovanih projektila i avijacije naoružane atomskom bombom. Ova sredstva treba da predstavljaju srž oko koje se moraju grupisati klasični rodovi vojske i kojima se oni moraju prilagođavati. Celokupna borba na zemlji i u vazduhu razvije se u međusobni sukob atomskih oruđa, koja postaju glavni činilac u borbi. Strana koja uspe da parališe atomska oruđa protivničke strane oslobađa put za napredovanje sopstvenih kopnenih snaga.

Imajući u vidu ulogu i značaj atomskih oruđa, pisac smatra da bi, u cilju njihove najracionalnije upotrebe, bilo nužno obrazovati više jedinica novog tipa, koje proizvoljno naziva atomskim komandama, čiji bi sastav načelno trebalo da bude ovakav:

- komanda i štab za planiranje i rukovođenje,
- specijalne jedinice (radarske, topografske, balističke i meteorološke),
- izviđačke eskadrile,

dejtvovaće na neuporedivo većim prostranstvima (na frontu oko 180-250 km i dubini oko 150 km), nego što je to slučaj sa »klasičnim« armiskim korpusima. Odatle proističu teškoće u pogledu organiza-

- 1 do 3 baterije atomske artiljerije — 12 do 36 oruđa,
- 1 do 3 bataljona dirigovanih projektila — 6 do 18 mesta za lansiranje,
- borbena avijacija (lovačka i bombarderska — poslednja nosi atomske i klasične bombe i rakete),
- pešadijske i PA jedinice za odbranu vazduhoplovnih baza, VP atomskih i raketnih oruđa,
- jedinice veze, inženjerske jedinice i službe za snabdevanje i održavanje.

Razumljivo je da atomska komanda može imati vrlo različit sastav i jačinu, što zavisi od osobina ratišta na kome ima da dejstvuje.

I pored ogromnog efekta dejstva i velikih dometa, pisac je mišljenja da atomska oruđa nisu u stanju da promene klasična načela strategije i taktike, već ona samo povećavaju razmere u kojima će se ova načela primenjivati u budućnosti. *Atomske komande*

cije sadejstva sa jedinicama kopnene vojske i potčinjavanja uopšte. Izgleda da bi najracionalnije bilo ako bi se atomske jedinice potčinjavale samo višim atomskim komandama i jedinicama.

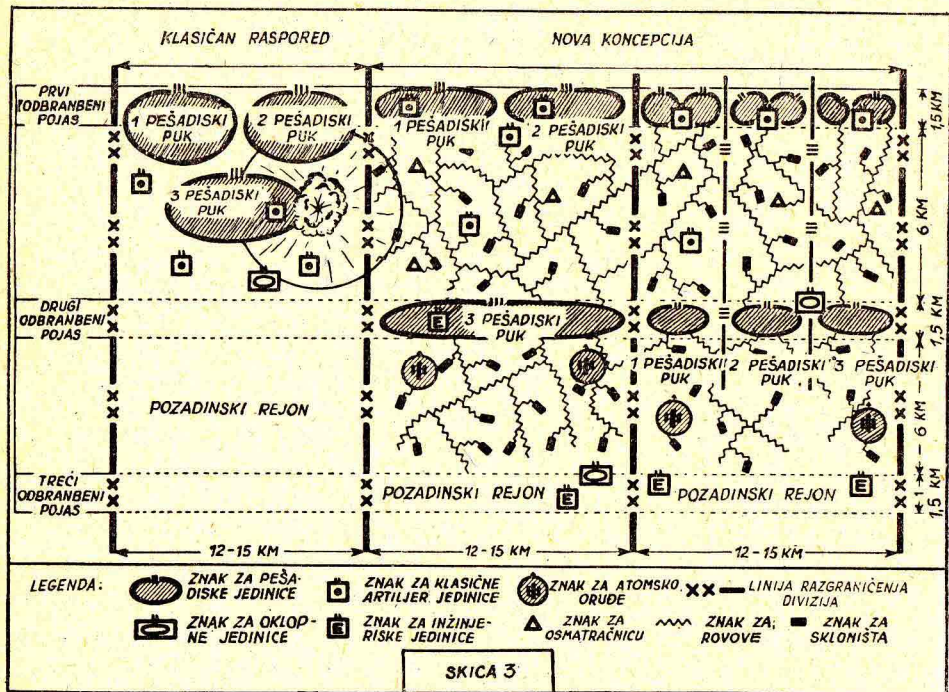
Atomske jedinice mogu odigrati odlučujuću ulogu u svim operacijama i zbog toga će one postati najvažniji sastavni deo modernih armija i naći široku primenu u pripremi i podržavanju ofanzivnih operacija, obezbeđenju otkrivenih bokova, zaštiti povlačenja itd. No, to ne znači da će atomska oruđa dejstvovati za sve vreme trajanja operacija. Na mnogim delovima fronta, i ubuduće će se izvoditi dejstva pomoću klasičnih sredstava i metoda, dok bi atomske jedinice intervenisale samo u odlučujućim momentima i to sa relativno malim brojem zrna. Takođe se može desiti da se atomske jedinice drže u pripravnosti samo kao poslednje sredstvo.

Klasične kopnene jedinice igraju veoma značajnu ulogu u zaštiti položaja atomskih oruđa. Bez ove bi zaštite

položaji atomskih oruđa visili u vazduhu. Kopnene jedinice treba da organizuju čvrst i neprekidan front na kome bi bile u stanju da spreče infiltraciju neprijateljskih jedinica i primoraju neprijatelja da koncentriše što jače snage za proboj fronta i da se na taj način stvore rentabilni ciljevi za dejstvo atomskih oruđa.

Konstatujući da uspešan radijus dejstva jednog atomskog zrna ili bombe iznosi oko 3 km i da obuhvata prostoriju od oko 30 km², pisac smatra da pojedini

ešelonirana po dubini. U Prvom svetskom ratu je otstojanje između pojedinih odbranbenih linija, ešeloniranih po dubini, bilo toliko da ih neprijatelj nije mogao tući artiljeriskom vatrom ne menjajući vatrene položaje. U atomskom ratu, međutim, odbranbene linije treba da budu dovoljno udaljene jedna od druge da ne bi bile obuhvaćene poljem dejstva jednog atomskog zrna (bombe). Prirodno je da se pritom moraju zadovoljiti i ostali »klasični« činioci, kao što su dobro vatrene dej-

odbranbeni pojasevi (položaji) ne treba da budu suviše raščlanjeni po dubini, da ne bi bili potpuno poklopljeni zonom dejstva jednog zrna — bombe. Dovoljno je da dubina pojasa bude oko 1,5 km, kako bi se smanjila tučena zona na oko 10 km², tj. da se efekat dejstva jednog atomskog zrna — bombe svede na 1/3. Usto se smatra da je ova dubina dovoljna za zadržavanje napadača, čija će ofanzivna snaga i inače biti znatno smanjena prethodnim bombardovanjem. (Vidi skicu 3.)

Da bi se ipak ostvarila potrebna dubina odbrane, treba po mišljenju pisca organizovati ovakva tri ili više pojasa,

stvo, lako maskiranje, dobro osmatranje, a naročito solidne prepreke, koje u atomskom ratu dobijaju izuzetno veliki značaj.

Inače, pisac zamišlja da će se jedan takav pojas sastojati iz velikog broja dubokih rovova, zaklona, skloništa i bunke- ra, zaštićenih bodljikavom žicom, minskim poljima i drugim preprekama. Ašov će i nadalje ostati neophodan sastavni deo pešadijske opreme, kao što su to sada mitraljezi, minobacači, bazuke, bestrzajna oruđa i dr. Manje grupe tenkova, ukopane i brižljivo maskirane, biće rasute po celom pojasu. U ovaj sistem ući će i potreban broj artiljerijskih baterija, čiji će zadatak

biti dejstvo po rejonima koji, iz potreba sigurnosti, nisu mogli biti stavljeni pod dejstvo atomskih oruđa; zatim, produžavanje ili upotpunjavanje dejstva atomskih oruđa, podržavanje protivnapada i uništavanje specijalnih ciljeva — bunke-
ra, vatrenih tačaka i dr.

Glavni otpor, prema mišljenju pisca, trebalo bi organizovati i pružiti na prvom pojasu, koji treba što više približiti napadaču, kako bi se onemogućila *priprema atomskim oruđima*. U slučaju da napadač, radi izvršenja pripreme atomskim oruđima, izvuče svoje snage iz neposrednog do-
dira, pisac tvrdi da takav manevar teško može ostati neprimećen u uslovima radar-
skog osmatranja i za takav slučaj prepo-
ručuje da taktičke rezerve dovoljne jačine sleduju svaki pokret napadačevih snaga unazad. Osim toga, povlačenje napadačevih prednjih snaga može poslužiti kao siguran znak da neposredno pretstoji ofanziva, što braniočeva atomska artiljerija treba bez odugovlačenja da iskoristi za koncentraciju vatre na napadačeve polazne baze.

No, nastavlja pisac, ovakvu odbranbenu taktiku neće biti moguće uvek primeniti, naročito ako su obe zaračene strane odeljene kakvom značajnom preprekom — kao što su Elba ili Rajna. U takvim se situacijama ne može slediti povlačenju neprijateljskih snaga. Sem toga, poznato je da se forsiranje reke može znatno otežati ako se reka drži pod snažnom vatrom, a za to su veoma pogodna atomska oruđa sa svojom ogromnom vatrenom moći. Zbog toga ovaj metod zahteva da se prednji kraj obrane povuče od reke za 10 do 15 km, kako bi se obadve obale, a naročito mesta pogodna za forsiranje, mogle držati pod vatrom atomskih oruđa.

Uopšte uzevši, taktičke situacije koje su ranije bile izuzetne, mogu u atomskom ratu postati normalne i uobičajene. Tako se, smatra pisac, kao korisno može pokazati i to da branilac, radi veće sigurnosti svojih snaga, stvori između sebe i napadača »ničiju zemlju« dubine 2 do 15 km.

Obrana, organizovana na izloženi način, prema koncepciji pisca, treba da funk-

cioniše kao veliki filter. Naime, taktička avijacija, zajedno sa jedinicama dirigovanih projektila, ometaće pokrete neprijateljskih snaga na velikoj dubini; snage, koje uspeju da prođu kroz ove vatrene zastoje, ući će u zonu dejstva braniočeve atomske artiljerije, da bi najzad naišle na prvi odbranbeni pojas; u slučaju da napadačeve snage probiju taj prvi pojas, nailaziće na sledeće uzastopne pojaseve, na koje prelazi uloga da zadrže napadača.

Dok su u poslednja dva rata taktičke jedinice bile primorane da se u dometu artiljerije i mitraljeza kreću u malim formacijama, puzeći i koristeći svaki zaklon, u modernom ratu, smatra pisac, usled povećane vatrene moći i znatno većeg dometa, moraće se rasturati čitave operativne jedinice po velikim prostranstvima i vršiti podilaženje »bauljajući na stamicima« i ukopavajući se gde god to bude moguće.

Na kraju članka pisac razmatra mogućnost upotrebe atomskih oruđa većih i manjih kalibara od postojećih i zaključuje da će veći kalibri samo potencirati iznete karakteristike atomske odbrane, uslovljavajući još veću rasturenost snaga, a atomska oruđa manjih kalibara (120 i 90 mm) omogućiće elastičniju primenu vatre prema karakteristikama ciljeva i racionalnije iskorišćavanje raspoloživih vatrene sredstava. I atomska oruđa manjih kalibara više idu u korist odbrane nego napada.

*

U nizu razmatranja i mišljenja o upotrebi nuklearne energije u vojne svrhe, koja se sve češće pojavljuju u vojnoj literaturi, ovaj članak zauzima vidno mesto, jer konkretizuje mere i postupke za organizaciju odbrane uz pomoć taktičkih atomskih oruđa. Međutim, ovim razmatranjima treba, razume se, pristupiti kritički i sa potrebnom rezervom, s obzirom na to da se radi o nedovoljno ispitanoj oblasti nauke i njenoj praktičnoj primeni, kao i da kroz članak u izvesnoj meri provejava shematizam u pogledu rasporeda i upotrebe atomske artiljerije i da o ovim pitanjima postoje i drugačija mišljenja.

Vilhelm Hadelér: RAZMIŠLJANJA O ODNOSU VOJNIKA PREMA TEHNICI

U početku članka pod gornjim naslovom¹⁾ pisac iznosi da se novoj Nemačkoj armiji postavljaju pri njenom stvaranju dva osnovna zadatka. Prvi je, stvoriti pravu armiju. To znači: armija kao integracija, kao zajednica svih vojnih faktora (ne samo vidova oružane sile), mora da obezbedi jedinstvo cilja, a istovremeno i korisnu upotrebu oružanih snaga i borbenih sredstava.

Drugi je zadatak, naoružati armiju potrebnom tehnikom. Bazirajući svoja razmišljanja na bivšoj nemačkoj vojsci, pisac ističe negativne pojave koje se javljaju u odnosu oružane snage prema tehnici. Odnosi borca prema tehnici koju on upotrebljava stari su kao i sama istorija čovečanstva. Razlika između prošlosti i sadašnjosti leži u tome što borac nije bio svestan kriza nastalih zbog promene u tehnici koju je upotrebljavao i koja je upotrebljavana protiv njega. Tehnika se razvijala laganim tempom te su nastale krize bile samo lični doživljaji borca. Karakter kriza uočavan je tek docnije, pri osvrtnu na prošlost.

Međutim, krize koje se danas doživljavaju u zaoštrinom obliku, imaju svoju osnovu u periodu pojave parne mašine, kada se ručna radljivost (tehnika) pretvorila u industrijsku tehniku. Kod ručne radljivosti (tehnik) pojedinac je bio stvaralac koji je kao pomoćnu radnu snagu koristio životinje, vođenu snagom i vetar, mada ga ona nije mogla potpisnuti sa njegovog merodavnog položaja.

Kod industrijske tehnike osnovu čini energija. Ona se može definisati i meriti, ali za nedovoljno školovanog čoveka ona je postala sve teže i teže shvatljiva. U industrijskoj tehnici tok rada i stvaranja dobio je takve razmere da oni koji ne učestvuju u njoj ne mogu to uopšte sebi da predstavljaju.

Pisac podvlači da je u taj vrtlog neminovno morala biti uvučena i ratna tehnika, koja je često ubrzavala razvoj tehnike uopšte. U početku XX veka rat je sve više ispoljavao svoje tehničko razarajuće i uništavajuće dejstvo. Sve je više potiskivana borba prsa u prsa, koja je do nedavne prošlosti donosila odluku. Iz ovoga, pak, proizlazi dvojaka uloga čoveka u izvođenju i sprovođenju uništava-

jućeg dejstva. Jedna se sastoji iz rukovanja i opsluživanja oruđa, kao i njegovog taktičkog i operativnog angažovanja u okviru strategijskog planiranja i razvoja borbe. Druga je uloga obuhvaćena pojmovima: razvoj, projekat, konstrukcija i izrada oruđa, borbenih sredstava i raznovrsne opreme, a vezana je za pitanje kvaliteta, količine snabdevanja sirovinama i energijom, izgradnjom tvornica i nadležstava a naročito radne snage — sve do najvišeg domena moderne strategije. Obe su uloge međusobno tesno povezane i u svom su spoljnjem zbivanju tehničke prirode. One obe poznaju jasno obeleženu razliku između posluge — specijalista i rukovodećih univerzalista.

Da se ne bi ponovile greške i zablude iz prošla dva svetska rata, koje su donele toliko zla, a čiji su uzroci ležali i u nedovoljnom ovladavanju tehnikom i slabom uvidu vojske u industriju i privredu, pisac ističe da ovaj njegov članak treba smatrati kao doprinos za savladavanje teškoća u pravilnom shvatanju ličnog odnosa vojnika prema tehnici.

Lični odnos vojnika prema tehnici, nastavlja pisac, iscrpljuje se kod onih koji je upotrebljavaju u rukovanju i posluživanju kao i u taktičkoj upotrebi oruđa. Izgleda da, ukoliko je u pitanju veći čin, utoliko ti odnosi sve više iščekavaju. Dok su vojnici i podoficiri ustvari specijalisti, jer se bave isključivo posluživanjem i taktičkom upotrebom oruđa, izgleda da se kod viših oficira — komandanata pukova, divizija, korpusa itd. — poznavanje tehnike svodi delom na poznavanje opštih odlika, a delom na poznavanje određenih i utvrđenih brojnih vrednosti iz oblasti saobraćaja, dubine prodiranja i stanja municije, oklopnih kola, aviona i brodova, vreme rada motora, utroška goriva motorizovanih jedinica; primenu pojedinih sredstava veze itd.

Razumljivo je da su funkcionalne dužnosti posluživanja i gomila brojeva znatna podloga za odnos vojnika prema tehnici. Oni se ne smeju potcenjivati jer obrazuju osnovnu i polaznu tačku za sve ostalo. Sadržaj, pak, o kome se ovde radi je umno-psihičke prirode. Naime, radi se o problemu vojnog rukovođenja u veku tehničkog rata.

Problem rukovođenja u veku tehničkog rata, po mišljenju pisca, zahteva od onih koji hoće da ovladaju ratnom tehnikom i korisno je upotrebe više no pravilno vežbanje u rukovanju oružjem i

¹⁾ Wilhelm Hadelér, Gedanken über das Verhältnis des Soldaten zur Technik, *Wehrwissenschaftliche Rundschau*, avgust 1955 god.

pamćenje brojnih podataka, pravilskih odredaba i stečenih iskustava. — Ma gde i kako se pojavila tehnika, ona uvek ostaje samo sluga čoveku. Ali to ne znači da se njoj samo komanduje; nju treba i pravilno voditi. Stoga treba poznavati granice njenih mogućnosti — na temelju pravog, širokog, znanja, kao i najdublje razumevanje njenih osobina, zasnovanih na prirodnim zakonima. Samo tako mogu se iscrpiti sve njene mogućnosti. Onaj koji u punoj meri potcenjuje tehniku, a uzdiže apsolutne zahteve komandovanja i čak teži da ih ostvari, vrši nasilje nad prirodom tehnike, a naročito *ratne tehnike*; u okviru oružane snage i problema koji obuhvataju državnu egzistenciju on unosi zabunu i nanosi štetu.

Greške i nesporazumi koji se pripisuju tehnicima ili su stvarno *tehničke prirode*, ili su konkretno kao početno podbacivanje tehničke ratne mašine u Koreji, često posledica toga što odgovorni rukovodioci nisu bili dorašili tehničari. Oni nisu poznavali granice njenih mogućnosti, jer su pred očima imali samo funkcionisanje tehničkih sprava i brojne vrednosti njihovog učinka. Materijalna osnova je važan faktor za odnos vojnika prema tehnici kod rodova vojske, a naročito kod vidova oružanih snaga. Pisac pritom upoređuje:

— na nižem nivou: vojnika tenkistu, pešaka, vezistu i poslužioća ultramodernog dirigovanog projektila;

— na višem nivou: komandanta tenkovske divizije, komandanta velike, savremene formacije borbenih i ratnih brodova u toku jedne amfibijske operacije, i komandanta velike jedinice teških bombardera.

i podvlači koliko su različite stručne oblasti ratne tehnike poverene ljudima koji moraju ovladati tom tehnikom i postati specijalisti za svoja oruđa.

Odnosi prema tehnicima kod različitih rodova vojske jasno se pokazuju u svakodnevnoj obuci. Sasvim je drukčije stanje kod vidova oružane sile. Iako vojska vekovima ima izrazito tehničke jedinice, kao što su: železničke jedinice, balonske, jedinice za vezu i dr. sa izrazito tehničkim zadacima, odnos prema tehnicima bio je ranije, a i danas, relativno slab. To je iz vojne literature jasno uočljivo i može se lako dokazati. Skoro do današnjeg dana ratna tehnika kopnene vojske ograničila se na nekomplikovano posluživanje, a taktička upotreba oruđa se po formi nešto, a po sadržaju jedva, promenila. Pioniri i jedinice za vezu, a u novije vreme

i neke druge jedinice kod kojih je tehnički pogon bio skuplji no kod pešadije, nisu osetno uticale na celokupnu tu sliku. Tome treba dodati izvestan ostatak ranijeg feudalnog odnosa oficira. Mnogi u osnovi pametni i odvažni oficiri gledali su sa visine na trupe sa srebrnim dugmadima i crnom jakom, koje nisu smatrali za tako otmene kao stare konjičke pukove. Ali je u psihološkom pogledu značajno to da je armija do poslednjeg dana »primala« i »predavala« oruđa i sprave. Ona ih je primala kao svršen čin, te njihova tehnička egzistencija nije više bila dostupna kritici. Kako se teško, naprimmer, moderna tehnika veze, i pored pokazanih sposobnosti u Istočnoj Aziji i Jugozapadnoj Africi u Prvom svetskom ratu, probijala u trupu i sa kakvim se neznanjem i naduvenošću suprotstavilo tenkovima u Prvom svetskom ratu. Razumljivo je što se otada mnogo štošta promenilo i poboljšalo. Ali još i danas, nastavlja pisac, pored mnogih takvih iskustava iz Drugog svetskog rata, stav prema tehnicima je još uvek daleko od onoga kakav bi trebalo da bude. I u najnovijoj vojnoj literaturi obično nedostaje duboko ulaženje u tehniku. Tehnika se kod mnogih vojnika još uvek smatra kao nešto strano i tuđe. I pored najbolje volje, ne postoji opravdana granica između posluživanja klasičnog — i zato smatranog kao netehničkog — i savremenog oružja i borbenih sredstava.

Pisac dalje ističe da je lična veza vojnika kopnene vojske sa oružjem bila uvek labavija nego kod ostalih vidova oružane sile. Način borbe na kopnu zahteva drugog odnos čoveka prema oružju (tenku, jurišnom topu i dr.) no što ga je borba na moru i u vazduhu stvorila prema brodu, odnosno avionu. Van sumnje je da tradicija i nacionalni psihološki momenti imaju znatan uticaj na ovo. Pisac se pita do kojih se granica mogu u tom pogledu vršiti upoređenja sa raznim inostranim armijama? Naročito bi bilo interesantno istraživanje u Armiji SAD, jer joj nedostaju vekovne tradicije zapadnoevropskih armija. Za Sovjetsku armiju važi to još više, mada na potpuno drugi način. Besumnje, temeljno istraživanje pitanja vezivanja borca za njegovo oružje daje važan kamen za zgradu koja se uzdiže nad naslovom ovog članka.

Kod mornarice postoje specifičnosti za koje ne zna nijedna druga trupa. Nesrećan slučaj pogađa celu posadu, od najmlađeg mornara do komandanta, te je zato sva posada zainteresovana za kvalitet bro-

da koji istovremeno svima pretstavlja prostor za život, stanovanje i borbu. U vreme drvenih ratnih jedinica — jedrenjaka — odnosi pomoraca prema tadašnjoj ručnoj radljivosti bili su skoro idealni. Celokupna tehnika, od izgradnje do održavanja broda, bila je pristupačna i shvatljiva svakome, od komandanta broda do najmlađeg mornara. Oni su bili vični tesarskom, kovačkom i drugim zanatima i u slučaju nužde mogli su sami da obave mnoge radove. Zato su im granice tehničkih mogućnosti bile sasvim razumljive. Izradom gvozdenih brodova i uvođenjem parne mašine stanje se iz osnovna izmenilo; mnoge pojave u vezi sa tim bile su teško shvatljive. Sem toga, pogon mašina, sa svojom prljavštinom, pojavljuje se kao nepremostiva suprotnost čistosti jedrenjaka. U početku je mašinski pogon, zbog svoje potpuno drukčije prirode, smatran kao manje vredan u odnosu na staro provereno jedrenje, bez obzira na svoje nove prednosti. Ukratko, nova tehnička dostignuća odvajala su pomorca od njegovog broda. Dovođenje mašinskog osoblja sa brodogradilišta, tj. sa nevojničkog sektora, nije ublažilo suprotnosti, već je stvorilo pukotinu koja se polako zatvarala. Kod izvesnih slojeva koji su u praktično-tehničkom radu uopšte, i u prljavom mašinskom pogonu posebno, videli nešto nedostojno za mornara i vojnika, razvilo se nešto što je vodilo do potpunog nepoznavanja stanja stvari. U pojedinim slučajevima dolazilo je do diskriminatorskog potcenjivanja mašinskog osoblja. Odavno su nestale pojave koje se odnose na potcenjivanje tehnike, ali je prošlost ipak ostavila izvesno nasledstvo koje se osećalo čak i u Drugom svetskom ratu. Razumevanje za tehniku nije bilo svugde na potrebnoj visini, jer vojska nije išla ukorak sa brzim razvojem tehnike. Mada su u toku dva svetska rata prevagnule pozitivne pojave, još uvek se, nažalost, ne govori o dobroj i pravilno postavljenoj tehnici, ali se zato svaki neuspah jako ističe.

Po mišljenju pisca, u vazduhoplovstvu, koje raspolaze modernom tehnikom kao nijedan vid ili rod, slika za objašnjenje postojećih međusobnih odnosa nije pozitivna. Naročito među oficirima postoji priličan broj onih koji tehniku smatraju kao neku vrstu zla. Leteće osoblje besprekorno shvata funkcionisanje tehnike, kao nešto sasvim razumljivo i nedostaje mu dublje shvatanje međusobnih odnosa. Naročito je česta pojava da na rukovodećim položajima nedostaje osećanje za stvar-

lačku stranu, za brz razvoj i posledice pogona. Mnogim je letačima za vreme obuke postalo jasno da besprekorno funkcionisanje tehnike nije vezano samo za zanatsko znanje i umešnost, već i za bezgraničnu vernost i poverljivost osoblja pri održavanju tehnike, kao i za sposobnost proizvođačke industrije. Ovo se saznanje brzo zaboravlja. Većina starih oficira, avijatičara, koji potiču iz kopnene vojske, donela je sobom izvesnu nenaklonost prema tehnici. To se ispoljavalo u negativnoj proceni grešaka tehnike, koje su samo u nekim slučajevima stvarne. Zbog nedovoljnog poznavanja tehnike smatralo se da je njeno funkcionisanje samo po sebi razumljivo i da je to čak nešto što se po naređenju može postići; dovoljno je da se zahteva i tehnika će stvoriti. Mali deo letača smatrao je da je upoznavanje tehnike u poređenju sa izučavanjem taktike i strategije nedostojno vojnika. Tehnika je prosto postala neprijatna, jer je zahtevala od vojnika i oficira nova znanja i nov trud, pored sve većeg nagomilavanja vojničkih predmeta. Mnogi vazduhoplovcima tražili su stari ritterski duh nekadašnjih konjanika i postali pozitivan sportski elemenat. Omladina koja je odlazila u vazduhoplovstvo zavolela je sportsko-tehnički elemenat, jer je od rane mladosti bila zainteresovana za tehniku i u tom duhu vaspitavana. Ali ta se omladina, ističe pisac, koja je bila pozvana i u druge vidove oružane sile i htela da pokrene stvari nabolje, u mnogim zemljama dobrim delom iskrvarila u ratu, ili pak sa svojim korisnim snagama nije uopšte došla do izražaja. Mnogim vojnicima avijacije postalo je jasno da je njihovom oružju neophodan visoki vojnički duh, koji može samo onda da dođe do izražaja ako se najtešnje spoji sa majstorskim ovladavanjem tehnikom. Da to pravo razumevanja u najvišem rukovodstvu vazduhoplovstva i cele oružane snage nije pravilno shvaćeno, dokazuju mnoge pogrešne odluke sa tragičnim posledicama.

Pisac ističe da je bilo bezbroj vojnika svih položaja koji su virtuožno upotrebljavali poverenu im tehniku, od ručne granate do V-2. Mnogi najviši rukovodioci mogu da služe kao primer ostalima ali su, nažalost, prekasno došli do odgovarajućih položaja.

Izneti navodi, naglašava pisac, ne treba da budu optužbe. Oni sadrže dokaze koje su već mnogi autori na isti ili drugi način i sa raznim tendencijama izneli. Ovo se ovde još jednom podvlači da bi se zabeležilo izvesno stanje koje se na-

lazi na jedan ili drugi način u mnogim armijama, a koje je u Nemačkoj armiji, usled njenih vrlo konzervativnih elemenata, naročito uočeno. To je prouzrokovalo tragične poteze, jer se sveobuhvatno razumevanje moderne tehnike u njoj još nije bilo dovoljno duboko ukorenilo.

Potrebne su promene. U novoj Nemačkoj armiji koja se izgrađuje, svaki se vojnik, po mišljenju pisca, bez obzira na rang i položaj mora tako sroditi sa tehnikom da će sva tehnička pitanja koja se prenesu na njega, moći potpuno razumeti i kritički posmatrati. On treba da donosi pravilne odluke koje neće delo-

vati suviše jednostrano i vojnički, ali ni suviše tehnički.

*

Razmišljanja o odnosu vojnika prema tehnici koja je izneo pisac pokazuju da se ni u ranijoj Nemačkoj armiji, mada se ona nalazila u industriski jako razvijenoj zemlji, nije ovladalo tehnikom u onom obimu koji je bio potreban. Poznavanje tehnike pretstavlja, po mome mišljenju, uslov za pravilno postavljanje zadataka i iskorišćavanje osobina tehnike do svih granica njene moći, što će važiti i ubuduće.

I. F.

Dr F. M. fon Zenger und Eterlin: MARŠ JEDNE OKLOPNE DIVIZIJE ZA VREME BLATNOG PERIODA

U članku pod gornjim naslovom¹⁾ pisac opisuje marš jedne nemačke oklopne divizije²⁾ početkom 1944 godine na Istočnom frontu, za vreme t. zv. blatnog perioda. On upočetku posvećuje dosta prostora opisu zemljišnih i atmosferskih uslova koji su tako karakteristični za izvesne prostrane oblasti Sovjetskog Saveza. Primer koji opisuje odigrao se u Ukrajini, u velikom luku Dnjepra, gde je zemljište po geološkoj strukturi mekana lesna glina sa gornjim slojem crnice, debelim oko 2 m. Ova se crnica za vreme kiša i jugovine pretvara u duboko, neprohodno blato koje se pri niskim temperaturama mrzne i postaje tvrdo kao beton. Sem toga pisac ističe da prostrane oblasti crnice obiluju ogromnim jarugama koje je stvorila erozija. Ove jaruge menjaju svoj oblik pri svakom letnjem pljuskui, proširujući se u okolnu ravnicu. Zbog toga one predstavljaju znatne prepreke koje se teško savlađuju i zbog toga vozila moraju da prave velike obilaske. Na širokim prostranstvima ovih oblasti nema građevinskog kamena, drveća i žbunja koji bi se

molgi upotrebiti kao materijal za izgradnju puteva. U čitavoj Ukrajini ima samo 7% puteva sa čvrstom podlogom. U niziji Dnjepra ovaj je procenat još manji. Samo glavni putevi imaju pošljunčenu (tvrdi) podlogu, dok su svi ostali od zemlje. Pri suvom vremenu zemljani putevi su prolazni i sa njih se tada diže veoma teška i sitna prašina.

Januar je mesec velikih padavina u Ukrajini. Skoro svakog dana pada vlažan sneg ili kiša. Jedino za vreme noći temperatura pada ispod nule, pri čemu se putevi privremeno zamrzavaju. Usled toga nastaju nove teškoće, pošto se duboke brazde, stvorene dnevnim saobraćajem, uveče smrzavaju i čine put neprohodnim čak i za vozila sa gusenicom. Usled razrovanosti puta voda se u pojedinim udubljenjima duže zadržava, te zato pojedini delovi puta ostaju raskaljani mnogo duže nego susednoj ravnicašto zemljište. Zbog toga se neprikidno pojavljuju novi, naporedni putevi.

*

¹⁾ March of an Armored Division During the Muddy Season, by Dr F. M. von Zenger und Etterlin, *Military Review*, septembar 1955.

²⁾ Ovde se, verovatno, radi o nemačkoj Panzergrenadier diviziji koja se razlikuje od oklopne u našem smislu reči. To se kasnije vidi i iz njene formacije — 2 pučka oklopnih transportera i tenkovski puk — prim. K. A.

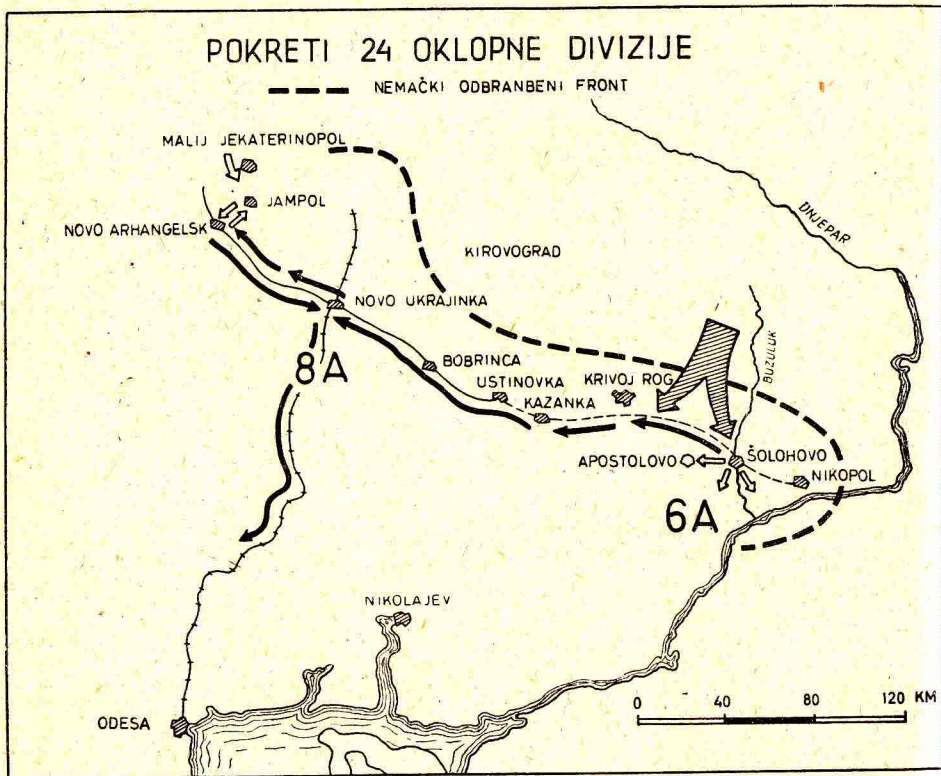
Dalje se u članku iznosi situacija u tom periodu na nemačkom frontu u Ukrajini. Odbranbeni front Šeste nemačke armije bio je Dnjeprom podeljen na dva dela. U mostobranu južno od reke nalazila su se dva korpusa, dok se dalje severno od reke front blago povijao ka zapadu, do regiona Krivoj Rog. Levo od Šeste nalazila se Osma armija, čiji se front dalje protezao, uglavnom, ka severozapadu i između Čerkasija i Kijeva izbijao na Dnjepar.

Ovde se naslanjao na front Prve oklopne armije.

Krajem januara sovjetske snage su uspele da na levom krilu Osme armije izvrše proboj i u džepu kod Čerkasija okruže deset nemačkih divizija. Tada je 24 nemačka oklopna divizija, koja je upravo bila izvučena sa mostobrana i dovedena u rejon Šolohova, dobila zadatak da preko Šolohova, Krivoj Roga, Kazanke i Bo-

no vučnih sredstava. Divizija je raspolagala dobrim kadrom vozača i tehničara, a odbranbeni uspeši za prethodna tri meseca pozitivno su uticali na moral.

Divizija je, pod iznetim atmosferskim i zemljišnim uslovima, otpočela marš 28 januara iz rejona severno od Šolohova. Ona je iz taktičkih razloga bila podeljena u 6 marševskih ešelona. Najbolja vozila prednjih delova prvog ešelona prešla su

brineca izvrši marš do rejona Nove Ukrajinke. U tom je rejonu ona imala da bude u gotovosti za dejstvo prema severu, ka levom krilu Osme armije, u cilju deblokiranja okruženih nemačkih snaga.

Divizija je tek tri meseca učestvovala u borbama na Istočnom frontu. 85% vozila bilo je ispravno, iako je u diviziji postojalo nekih 30 različitih tipova. Rezervni delovi nisu se mogli uzajamno zamenjivati. Radionice su bile dobro opremljene, mada se nije raspolagalo sa dovolj-

na 15 časova otstojanje od oko 80 km. Usled iskvarenosti puteva prolazom prvog ešelona, sledeći je ešelon uspeo da u toku čitavog dnevnog marša pređe svega oko 10 km. Čak su i vozila sa gusenicom postizala prosečnu brzinu od svega 2 km na čas. Većina vozila ostala je zaglibljena u jarugama i, u nemogućnosti da se sopstvenom snagom izvuku odatle, zamrzla se u toku noći u dubokom blatu. Pojedina vozila morala su se izvlačiti ili iskopavati, a neka čak i eksplozivom oslo-

bađati iz blata, kako bi se jutarnji časovi, dok je tle još smrznuto, iskoristili za kretanje. Već od samog početka nije bilo moguće održavati normalni marševski poredak. 30 januara uveče prethodnica je stigla u koncentracijski rejon, oko 30 km severno od Nove Ukrajinke. Drugi marševski ešelon bio je u Bobrinecu, a treći u Ustinovki. Ostali ešeloni bili su potpuno izmešani. Čelo drugog ešelona stiglo je u koncentracijski rejon tek 31 januara. Pritom je 70% vozila oba ešelona ostalo pozadi, rastureno duž čitave maršrute. Stanje puta se toliko pogoršalo da su se i vozila sa gusenicom zaglibljivala. Samo najteži traktori bili su u stanju da se kreću. U toku 1 i 2 februara u koncentracijski rejon pristizalo je jedno po jedno vozilo. Puk oklopnih transportera uspeo je da prikupi oko 70% svojih vozila. Divizijske pozadinske jedinice, koje su još uvek bile u rejonu Nikopolja, nisu uopšte mogle da se na marš upute suvim, a železnički transport nije im se mogao obezbediti. Tako se divizija pripremala za dejstvo bez svojih pozadinskih jedinica i ustanova.

Drugog februara uveče divizija je dobila zadatak da se u rejonu severno od Jampola pripremi za napad. Noćni marš je ponovo prouzrokovao izvanredno teške gubitke. Motodesantni puk je od svojih 192 vozila na ovom putu ostavio 50. Čak i manja oštećenja na teško opterećenim vozilima nisu mogla da se otklone, pošto su radionice ostale daleko pozadi. Da bi se vozila olakšala, ljudstvo je išlo peške. Formirane su grupe od po 20-30 ljudi koje su povremeno gurale i vukle vozila. Sa jednim punjenjem goriva moglo se preći vrlo kratko otstojanje. Trećeg februara oko podne u rejonu sev. od Jampola bilo je prikupljeno i sposobno za dejstvo: 12 tenkova (od 50 koliko je krenulo na marš), jedna baterija (od čitavog artiljerijskog puka), nešto pešadinskih jedinica iz dva puka oklopnih transportera i delovi pionirskog bataljona. Usled ovakve situacije divizija nije bila u stanju da odbaci relativno slabe neprijateljske snage koje su bile zauzele Malij Jekaterinopol. Jedino su prednji osiguravajući delovi uspeali da u toku 4 februara unište tri sovjetska izviđačka tenka. To je bilo jedino borbeno dejstvo divizije u zoni marševskog cilja, za čije je dostizanje utrošeno 8 dana marša, jer je već uveče istog dana divizija dobila naređenje da se odmah vrati u rejon iz koga je pre nedelju dana krenula.

Uzrok ovog novog pokreta divizije bio je sovjetski napad, započet 1 februara u luku Dnjepra. Jake sovjetske snage izvršile su proboj na otketu r. Buzuluk, presekle maršrutu divizije kod Solohova i zauzele Apostolovo. Da bi se neprijatelju sprečio dalji prodor na jug, a time i okruženje Šeste nemačke armije, divizija je imala da se prebaci u rejon južno od Apostolova. U toku 5 i 6 februara ona je maršovala do Nove Ukrajinke. Na ovom je maršu izgubljeno još oko 50% od preostalih vozila. Na taj je način divizija izgubila ukupno 1.958 vozila, što predstavlja 55% od njenog formacijskog stanja. Veći deo inženjerskih vozila, vozila bataljona za vezu, kao i vozila pozadinskih ustanova — bio je izgubljen. Osim toga, polovina od svih radionica i pozadinskih jedinica, 13 topova, 13 PA topova, kao i mnogobrojna druga oruđa ostala su izgubljena duž maršrute. Na taj način je borbeno vrednost divizije bila smanjena za približno dve trećine.

Da bi donekle smanjila nepovoljne posledice marša, divizija je duž maršrute obrazovala dve stanice za ukazivanje pomoći: u Krivoj Rogu i Novoj Ukrajinki. Tako su vozila koja su ostala zaglibljena u blatu, uz pomoć sredstava sa ovih stanica, postepeno izvlačena. Sem toga, obrazovan je centar za ukazivanje pomoći i opravku vozila u armiskoj pozadini, u rejonu severno od Odesa. U ovaj centar trebala su da budu upućena sva vozila. Međutim, ovaj je plan izveden samo delimično, pošto je u toku februara došlo do ubrzanog povlačenja čitavog fronta. U martu je divizija sa ukupnim brojnim stanjem boračkih delova, od 4.000 ljudi i bez ijednog vozila, krenula za Rumuniju. Preostala vozila su kasnije iz centra kod Odesa upućena za Rumuniju i divizija je pomoću njih ponovo stekla izvestan stepen pokretljivosti.

U nastavku članka pisac podvlači kako mogu nastati ozbiljne posledice ako se pogrešno proceni situacija, nedovoljno poznaje šta je tehnički moguće, a pritom se zanemare zemljišni i atmosferski uslovi. On smatra da upotreba oklopne divizije, sa opremom kojom je ona u to vreme raspolagala, nije mogla garantovati uspeh. Manji taktički uspesi koji su mogli biti postignuti, ne mogu opravdati velike žrtve u materijalu. U vezi s ovim maršem, u operativnom izveštaju divizije bila je i ova rečenica: »Blato je najveći neprijatelj oklopne divizije«. U članku se dalje citiraju izvodi iz armiskog operativnog izveštaja, iz kojih se vidi da je pokret 24

oklopne divizije bio ne samo nepotreban, već i krajnje opasan po stabilnost fronta Šeste armije. Proboj ovog fronta smatra se baš kao direktna posledica izvlačenja 24 oklopne divizije i dveju drugih jedinica na dva dana uoči početka sovjetske ofanzive. S druge strane, ni u zoni Osme armije dejstvo divizije posle njenog marša kroz blato nije moglo biti od odlučujućeg uticaja, jer udarna snaga divizije, koja je jedva bila ravna jednoj slaboj pešadiskoj diviziji, nije mogla biti iskorišćena pošto su pokretne operacije bile nemoguće. A drugačije ne bi bilo, kaže pisac, čak i da su delovi divizije železnicom prebačeni u rejon Nove Ukrajinke. Tako je divizija, koja za tri meseca najtežih borbi nije izgubila više od 3% svoje pokretljivosti, usled jedne pogrešne odluke svedena na trećinu svoje borbene vrednosti, a da usled ovog nije postignut ni najmanji taktički uspeh.

Iz ovog iskustva autor u zaključku izvlači sledeće pouke:

— Motorizovane i mehanizovane jedinice, čija vozila nisu specijalno konstruisana za dejstvo po blatu, treba smatrati kao praktično nepokretna za vreme blatnog perioda.

— Ako se izuzetno i ovakve jedinice budu morale kretati po blatu, potrebno je preduzeti mere za obezbeđenje neprekidnosti marša. Pritom treba imati u vidu da će mnoga vozila na maršu biti izgubljena, da će se marševski poredak teško održavati i da snabdevanje neće biti uređno.

— Komandant jedinice koja maršuje moraće lično da vrši kontrolu saobraćaja za čitavo vreme trajanja marša. Njegovo komandno mesto, treba po mogućstvu da bude na sredini maršrute. U tesnacima, na mostovima i drugim teškim mestima na putu, treba odrediti oficire za kontrolu saobraćaja koji će biti odgovorni za odvijanje saobraćaja na tim sektorima.

— Oficiri za kontrolu saobraćaja na pojedinim sektorima treba da imaju pod svojom komandom: odeljenje za vuču sa vozilima specijalno osposobljenim za kretanje po blatu, jedinice za opravku, pionire, civilnu radnu snagu, vojnu policiju, jedinice za obezbeđenje i sredstva za vezu. Da bi se obezbedio uspeh marša, svi ovi delovi treba da stignu na pojedine sektore puta pre glavnine jedinice koja vrši marš.

— Oficir za kontrolu saobraćaja odgovoran je za obezbeđenje najbržeg mogućeg prolaza marševskih ešelona kroz nje-

gov sektor. On mora odmah preduzeti izvlačenje zaglibljenih vozila, naročito u blizini tesnaca ili raznih prepreka.

— Oficiri za kontrolu saobraćaja na pojedinim sektorima moraju biti u neprekidnoj vezi sa glavnim oficirima za kontrolu saobraćaja. Pojedini marševski ešloni nalaze se pod komandom oficira za kontrolu saobraćaja za sve vreme dok maršuju kroz njegov sektor.

— Jedinica koja maršuje treba da bude podeljena u što više marševskih ešelona. Osposobljena vozila za kretanje po blatu treba da budu ravnomerno raspoređena na pojedine ešlone. Sve pozadinske ustanove moraju se kretati sa svojim jedinicama. Treba preduzeti mere za što češće snabdevanje gorivom.

— Komandovanje za vreme marša treba da bude centralizovano. Da ne bi došlo do nagomilavanja i zastoja u tesnacima, marševski ešloni treba da se kreću tako da sledeći ešelon ne stigne do tesnaca pre no što sva sposobna vozila prethodnog ešelona prođu kroz njega.

— Oficiri za kontrolu saobraćaja ostaju na svojim mestima sve dok sva vozila, sposobna za kretanje, ne prođu kroz njihov sektor. Jedinica koja je po izvršenju marša stigla na marševski cilj, ne može se smatrati spremnom za dejstvo sve dok u taj rejon ne stignu i njene pozadinske jedinice, kao i snage koje su u toku marša bile angažovane za marševsko osiguranje.

*

Mišljenja sam da je prikazani članak interesantan zato što prilično reljefno iznosi probleme i teškoće koje je imala da savlađuje jedna motorizovana jedinica u teškim zemljišnim i atmosferskim uslovima. Ovo je utoliko značajnije što nedostatak dobrih puteva i duboko blato u kišnim periodima godine nisu svojstveni samo za one oblasti koje autor opisuje, kao što ni nedostatak specijalnih vozila za kretanje po blatu nije karakterističan samo za bivšu nemačku armiju. Ipak mi se čini da su izvesni detalji potencirani, a neki zaključci isuviše kategorični, pošto se iz članka ne vidi kako je suprotna strana, tj. Sovjetska armija, savlađivala ovaj problem. Poznato je da dok se nemačka divizija na svom maršu kroz blato topila i konačno postala nesposobna za borbena dejstva, na drugoj strani su kruptne sovjetske snage, a među njima i IV motomehanizovani korpus sovjetske O

me armije, vršile uspešnu ofanzivu i proboj fronta pod istim zemljišnim i atmosferskim uslovima. Ovo me navodi na pomisao da su, možda, izvesni navodi i zaključci naročito naglašeni u težnji da se neuspeh marša po blatu pripiše samo ob-

jektivnim okolnostima. Sem toga, mislim da bi članak bio potpuniji da je u njemu prikazan uticaj blata ne samo na izvršenje marša, već i na borbena dejstva i pojedine taktičke postupke.

K. A.

Alfred Bajer: ZBRINJAVANJE RANJENIKA I BOLESNIKA NA DOMAĆEM RATIŠTU¹⁾

(Predlog za formiranje motorizovanih bolničkih jedinica)

Pisac smatra da će se eventualan budući rat, voditi i atomskim oružjem i da će doneti velike ljudske gubitke; naročito će biti pogodeno građanstvo i broj povređenih verovatno će prevazići onaj u trupi. Već se u prošlom ratu pokazalo da postojeće sanitetske ustanove nisu dorasle zadacima. Znači, treba u tome izvršiti mnogo veće pripreme i ne oslanjati se na improvizacije koje uvek dolaze kasno. Oštro odvajanje vojnih i civilnih sanitetskih ustanova neće biti izvodljivo. Rukovođenje celokupnom sanitetskom službom, kako u pogledu priprema tako i školovanja i opremanja, mora biti centralizovano u rukama vojno-sanitetskog rukovodstva, jer ono najbolje poznaje dejstvo oružja i odgovarajuće protivmere, a sem toga, i upravlja ustanovama za obrazovanje potrebnog personala.

Pisac smatra da bi u okviru tih priprema trebalo formirati motorizovane bolničke jedinice, jer one omogućuju maksimalno približavanje mestu katastrofe, stalnu gotovost za dejstvo, svestrano opremanje sa gotovo mirnodopskim medicinskim zbrinjavanjem, transport ranjenika bez pretovarivanja i povećavanje kapaciteta priključkom operacionih ili bolničkih kola. Znatna cena koštanja ne treba da igra veliku ulogu, jer su izdaci za sanitetsku službu mali u upoređenju sa izdacima za oružje.

Sastav motorizovane bolničke jedinice bio bi sledeći: 1 operaciona kola, 10 bolničkih kola sa po 18 postelja, 1 apotekalaboratorija, 1 kola za rendgen, 1 dez-stanica, a po potrebi i prijemno-trijažna i petnaestak kola za obezbeđenje hrane, vode, smeštaj osoblja, magacinskog prostora, struje, radioveze itd.

Operaciona kola sa vučom pomoću

tegljača, površine 8 x 2,5 m, imala bi izgrađen nepokretan inventar i to: operacioni sto, univaonik, stalke za instrumente, pribor za narkozu, aparat za usisavanje itd., sve raspoređeno uz najveću racionalizaciju prostora. Zagrevanje bi bilo električno preko poda. Podesni prozori sa roletnama, ventilatori i filteri obezbeđivali bi svetlo, odgovarajuće zamračenje i vazduh bez prašine.

Bolnička kola služila bi kao stacionar; površine 8 x 2,5 m i visine 2,35 m, ona bi primala 18 ležećih ranjenika u ležišta smeštena uzduž pored bočnih zidova na tri sprata, po tri na svakom spratu; ležišta na donjem spratu služila bi za teške ranjenike i bila bi prenošljiva. U kolima bi postojao odgovarajući inventar za negu bolesnika i potrebni uređaji za klimatizaciju vazduha i izvesnu ličnu higijenu.

Ostala kola bila bi takođe celishodno tehnički uređena i racionalno opremljena. Zbog verovatnoće dejstva atomskim oružjem u budućem ratu, u svakoj takvoj jedinici morala bi postojati i kola sa potrebnim sredstvima i posebnom radiološkom službom.

U miru, nastavlja pisac, bile bi motorizovane bolničke jedinice raspoređene smišljeno, raščlanjene, maskirane i izvan opasnih zona velikih gradova. Sanitetsko rukovodstvo moralo bi raspolagati i rezervom u tim jedinicama, decentralizovanom i bezbedno zaklonjenom. Iako bi one u miru bile uglavnom neiskorišćene (osim eventualnih dejstava prilikom katastrofa, poplava, železničkih nesreća), one su neopходne, jer u ratu nedovoljna priprema i oskudna oprema mogu kod stanovništva i vojske uveliko skršiti volju za otporom. Pisac naglašava da, uprkos tome što se izdaci na armiju na prvi pogled ne rentiraju, ipak je potrebna jaka vojska, radi obezbeđenja mira. Sanitetska služba je deo oružane sile i za trupu neophodna; primenjivati druga merila za ovu službu značilo bi smanjivati moć dejstva trupe.

¹⁾ Verwundeten — und Krankenversorgung im Heimatkriegsgebiet. Vorschlag für die Neuschaffung von motorisierten Lazaretten. *Vehrwissenschaftliche Rundschau*, avgust 1955.

Za popunjavanje motorizovanih bolničkih jedinica, po mišljenju pisca, nedostaje školovan i obučen personal. U miru ne bi sve te jedinice bile stalno popunjene, ali bi uz svaku veću bolnicu trebalo da postoji i formacijom predviđeno ljudstvo koje bi u slučaju rata odmah popunilo takvu jedinicu izvežbanim lekarskim i pomoćnim osobljem. Sa tako raspoređenim snagama povremeno bi se sprovodile i vežbe.

*

Smatram da je zamisao autora svakako interesantna. Ona predstavlja novost u dosadašnjoj mediko-evakuacionoj praksi,

Dr. A. S.

A. V. Kliver: RAKETNI POGON U SLUŽBI LJUDSKE ZAJEDNICE

Poznati stručnjak za raketne motore na tečna goriva A. V. Kliver, član Britanskog vazduhoplovnog društva (*Royal Aeronautical Society*), i Društva za međuplanetarni let (*Interplanetary Society*), održao je na poziv britanskog vojno-naučnog društva (*Royal United Service Institution*), predavanje o raketnom pogonu i njegovoj primeni u službi ljudske zajednice.

Zbog neuobičajenog načina na koji je pisac razvrstao višestruke koristi od raketnog pogona, podelivši ih na materijalne (fizičke) i duhovne (psihološke), kao i njegovog realnog prilaznja samom problemu, donosimo prikaz pomenutog predavanja koje je objavljeno u jednom od najuglednijih britanskih vojnih časopisa.¹⁾

U uvodnom delu pisac ističe razliku između turbo-mlazne i raketne letilice. Za razliku od turbo-mlazne koja nosi svoje pogonsko gorivo, ali je upućena na kiseonik iz atmosfere, raketna letilica nosi u sebi sav materijal potreban za stvaranje potiska — i gorivo i kiseonik — tako da je potpuno nezavisna od atmosfere. Štaviše, potisak je u bezvazдушnom prostoru još i veći zbog toga što je smanjen spoljni pritisak na mlaznik. Druga je prednost raketnih letilica u tome što troše gorivo vrlo velike energije i gustine, tako da letilica male dimenzije i težine može da razvije vrlo veliki potisak. Baš zbog te svoje osobine, što je potpuno nezavisna od okoline, raketa je jedino sredstvo za lete-

jer približuje bolničko zbrinjavanje ranjeniku, umesto uobičajenog evakuisanja ranjenika do bolnice. Začeci te preorijentacije potiču još iz Drugog svetskog rata, rata u Koreji i Indokini, gde su hirurške ekipe išle ka ranjeniku. Eliminisanje gubitka vremena oko razvijanja i svijanja bolnice i transportovanje povređenih predstavljalo bi osetnu dobit u radu sanitetske službe. Velika pokretljivost bolnica i mogućnost njihovog seljenja, iako su ranjenicima zasićene, predstavljaće u budućem, pretežno manevarskom ratu, značajnu taktičku odliku.

nje izvan zemljine atmosfere.

Pošto je izneo istorijat razvoja rakete, pisac prelazi na konkretnu primenu raketnog pogona i, prema načinu na koji koristi ljudskoj zajednici, razvrstava je u dve grupe: fizičku ili materijalnu i psihološku ili duhovnu.

Materijalna. — Prva i nepobitna činjenica je, po mišljenju pisca, da će raketni pogon mnogo doprineti naučnom saznanju u svetu.

Često je naizgled apstraktno saznanje jedne generacije ili samo jedne decenije predstavljalo već u sledećoj deceniji bazu za vojnu i civilnu primenu tog iskustva. Električni fenomen Faradijevè laboratorije već posle relativno kraćeg vremena snabdeva mnoge gradove svetlošću i energijom, a pomoću telegrafa, telefona, radija i televizije omogućuje vezu između udaljenih krajeva. Sadašnje su generacije bile nedavno svedoci kako se iz akademskih argumenata čiste fizike 20-tih godina ovog veka razvio najveći ratni potencijal, nova energija koja treba da uskoro zameni iscrpene rezerve uglja i nafte.

Raketa koja dostiže velike visine već je znatno doprinela upoznavanju prilika u gornjim slojevima atmosfere, naročito u odnosu na radiotalase, meteorologiju, uticaj sunca i kosmičko zračenje. Ovo poslednje je od ogromnog značaja za razumevanje nuklearne fizike, jer se primarni kosmički zraci (koji ne prodiru kroz atmosferu) sastoje od delića sa daleko većom energijom od onih koji su proizvedeni po laboratorijama.

Kada raketne letilice, najpre bez posade, a docnije i sa njom, budu vršile

¹⁾ Rocket propulsion and its implications to human society, by A. V. Cleaver, F. R. Ae. S., *Journal of the Royal United Service Institution*, avgust 1955.

obimne satelitske letove u prostoru, biće u mogućnosti da prikupe važne podatke. I astronomi će, besumnje, pozdraviti mogućnost smeštanja svojih teleskopa i instrumenata van atmosfere koja im pri posmatranju pravi ozbiljne smetnje — čak i kada nema oblaka. Treba imati na umu da astronomija nije čisto akademska nauka; blagodareći njoj izrodili su se mnogi praktični pronalasci, počev od navigacije pa sve do termo-nuklearnih reakcija.

Vrlo je verovatno, zaključuje pisac, da ćemo pri kraju ovog veka videti stalne satelitske opservatorije, raznih tipova, kako na različitim razdaljinama kruže iznad atmosfere. To mogu biti stanice u svemiru slične onima koje je zamislio fon Braun i drugi ili, što je još verovatnije, velike raketne letilice koje će periodično smenjivati jedna drugu. Jedne će imati zadatak da vrše astronomska posmatranja, druge da predviđaju vreme — pošto će imati uvid u vremenske prilike na celoj zemljinoj kugli, treće će se upotrebiti kao pomoć pri navigaciji, a ostale za razne vidove naučnog istraživanja koje je nemoguće već sad predvideti. Interesantno je predviđati do kakvih se novih zaključaka može doći u fizici pomoću eksperimenata u bezvazдушnim uslovima vasiona, gde ne deluje sila teže.

Od naročitog je interesa i praktična mogućnost primene raketa-satelita kao radio-relejnih stanica za kratke talase, čiji je domet inače ograničen zemljinom obilnom. Signali bi se odašiljali do jedne takve stanice, od nje bi bili relejisan do druge itd. tako da bi bila obuhvaćena cela zemljina kugla. Ovim će se, verovatno, koristiti i televizija i telekomunikacije.

U daljoj budućnosti Zemlja će možda osetiti i materijalnu korist od sunčevog sistema. »Kroz nekoliko vekova, kaže pisac, naši će potomci, možda, biti zainteresovani za uvoz sa Meseca ili Marsa«. »Mi, kao što on to duhovito primećuje, ne možemo ništa više nagadati o proizvodima iz tog Novog sveta nego što su to mogli moreplovci XV veka. Slično njima, potrebno je da čovek prvo dospe tamo. Još za izvesno vreme mi to nećemo biti u stanju da ostvarimo, a i kad nam to uspe, to će biti prvenstveno pomoću letilica sa malom nosivošću«.

Duhovna. — Fizička i astronomska posmatranja u prostoru mogu dovesti do novog saznanja o strukturi materije i zakona svemira. U tom će slučaju raketa već samim tim potvrditi svoj uticaj u ne-

materijalnom, odnosno u duhovnom pogledu.

Istorija nauke, nastavlja dalje pisac, pruža mnoge primere kako su izvesne teorije i pronalasci duboko uticali na svest civilizovanog čoveka. Ovakvi su uticaji bili u suštini daleko važniji od mnogih očiglednih praktičnih posledica koje su usledile takvoj teoriji ili pronalasku. Oni su izmenili čitave perspektive ljudske zajednice i celokupan stav ljudi, jednih prema drugima i prema čitavoj okolini. Reč je o Kopernikovoj revoluciji u astronomiji, Darvinovom radu o evoluciji i Frojldovim idejama u psihologiji.

Činjenica da iza okeana postoji čitav Novi svet napravila je veliki utisak na Evropu Kolumbovog vremena, i to ne samo u čisto materijalnom pogledu. Svakom novo iskustvo ili saznanje, ističe pisac, u izvesnom smislu obogaćuje i menja pojedinca. Ono mu omogućuje da sebe i svet posmatra u nešto izmenjenoj svetlosti i da postane svestan da su stvari daleko od toga da budu onakve kakve u prvi mah izgledaju. Pa i u svakodnevnom životu, kaže pisac dalje, ne ceni se mnogo mišljenje onih koji su sav svoj život proveli u istom mestu; za njih se kaže da treba da odu malo u svet i prošire vidike.

Let u svemir značio bi proširenje vidika za celu ljudsku zajednicu. Blagodareći filmu i televiziji, u tom poduhvatu ne bi učestvovalo samo nekoliko odvažnih pionira. Naprotiv, sa njima bi učestvovala cela ljudska zajednica. Možemo, kao što to pisac slikovito kaže, lako zamisliti ljude kako pred televiziskim aparatima sa strahopoštovanjem i čuđenjem posmatraju kruženje prvih satelita-raketa po svemiru. Kada te iste rakete prikažu Zemlju kao jedno nebesko telo, jedan svet među tolikim drugim, sa polovinom vasiona iznad, a polovinom ispod te slične letilice koju je sagradio čovek — zar se može sumnjati u uticaj toga na ljudsku svest i način mišljenja?

Pri suvišnoj zaokupljenosti ličnim ili svetskim problemima sasvim se opravdano preporučuje posmatranje vedrog noćnog neba. Koliko bi jači utisak bio kada bi Zemlja mogla da se posmatra sa velike visine. Možda će ljudi doći do saznanja da njihovi sitni interesi i nisu tako važni; možda će, veruje pisac, u nekom budućem društvu, proučavanje vasiona dobiti prioritet nad mnogim problemima čoveka XX veka, a to bi značilo da bi takva proučavanja mogla apsorbovati sve

agresivne i ekspanzivne energije čovečanstva.

Pisac smatra da bi pronalazak života na nekoj drugoj planeti predstavljao, besumnje, veliku senzaciju. S druge strane, kada bi se utvrdilo suprotno — da su ljudi na Zemlji sami u vasioni — ta bi činjenica proizvela isti ako ne i dublji utisak. Moguće je, nastavlja pisac, da u sunčevom sistemu nema drugih inteligentnih bića; pouzdani autoriteti tvrde da je velika verovatnoća da druga bića ne postoje. Međutim, oni se isto tako slažu u tome da negde u vasioni postoji veliki broj planeta, pa bi bilo više nego antropocentrično verovati da je Zemlja jedina na kojoj žive, kao što se to obično smatra, inteligentna bića. Naravno, ostaje još i pretpostavka da se život na nekom drugom mestu javio u potpuno različitom vidu: bića koja su prilagođena životu u vodi sasvim bi opravdano došla do zaključka da je život nemoguć na suvoj zemlji, pod žegom sunca i u gasovitoj atmosferi azota i kiseonika.

Prvi susret sa vanzemaljskim bićima može se dogoditi u bližoj budućnosti, ali može biti i tako udaljen kao što je sadašnjica od doba faraona. Možda do tog susreta nikad neće ni doći, ali ako do nje ga ikad dođe, to će biti od neocenjive koristi po čovečanstvo. Ako se, kaže pisac, na ovaj susret gleda sa nepoverenjem, očekujući opasnost, to dolazi usled toga što se potsvesno polazi od rđavih iskustava koja su ljudi u prošlosti imali sa sop-

stvenom vrstom. Verovatno je da bi ljudska rasa veoma mnogo dobila od kontakta sa naukom, umetnošću i filozofijom jednog drugog sveta koji se razvijao potpuno nezavisno od ovog i koji je možda čak i na mnogo većem stupnju kulture.

Kao što su urođenici sa Polinezije prešli na svojim primitivnim čamcima Pacifik ploveći od jednog ostrvceta do drugog, tako će, po mišljenju pisca, ranije ili kasnije i čovek sagraditi svoje brodove kojima će ispitati veličinu prostranstva i mnoge nepoznate svetove u njemu.

*

Vreme u kome živimo dalo je već više epohalnih pronalazaka. Na njihovu izvanrednu važnost obično se u početku gledalo sa skepsom i sumnjom da bi se, na sopstvenu štetu, najzad uvidelo da to nije bilo opravdano. To se lako moglo izbeći da je svet bio dovoljno psihološki pripremljen, odnosno upoznat sa mogućnostima korisne i praktične primene takvih pronalazaka.

Proričući raketnom pogonu veliku budućnost, pisac uvek ostaje u granicama realnog. Ali i pored toga što iznosi činjenice onakve kakve jesu, ne bi se moglo nazvati preterivanjem ako bi primena raketnog pogona imala za ljudsku zajednicu isto tako dalekosežne posledice kao i svaki drugi pronalazak, između ostalog i nuklearna energija.

Ing. B. D. K.